Om rättsförhållandet mellan lapparne och de bofaste i Herjeådalen.

Bidrag till utredning af en brännande fråga.

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Christian L. Tenow** (1860-1926), sammanbundet med **I lappfrågan** av samme författare och **Kulturkampen i Herjedalen** av Gustaf af Geijerstam, har digitaliserats 2009 av **Umeå Universitetsbibliotek** och anpassats för Projekt Runeberg i september 2016 av Ralph E.

C. Jü. T.

MED ETT BIHANG, INNEFATTANDE LAGEN AF DEN 4 JUNI 1886 ANGXENDE DE SVENSKA LAPPARNES RÄTT TILL RENBETE 1 SVERIGE.

STOCKHOLM iBgi.

OM RÄTTSFÖRHÅLLANDET

MELLAN

LAPPARNE OCH DE BOFASTE

i

HERJEÅDALEN

BIDRAG TILL UTREDNING AF EN BRÄNNANDE FRÅGA

AF

FÖRORD.

De svåra och i vårt lands nyare historia lyckligtvis förut okända strider, hvilka under senare år uppstått samt nu synas hafva nått sin spets inom provinsen Herjeådalens öfre del, och hvilka med nödvändighet ådragit sig hela landets uppmärksamhet, hafva föranledt den undersökning, hvarpå denna lilla skrift grundar sig. Den har hemtat sitt material från officiella handlingar samt framstående forskares skrifter, och den slutsats, hvartill vi kommit, är grundad på frågans historiska sammanhang och på hvad som faktiskt föreligger.

Om denna utredning kunde i någon mån bidraga till att gifva allmänheten en klarare uppfattning af sjelfva *sak*förhållandet eller åtminstone en möjlighet att på fakta grunda sin mening om orsaken till och beskaffenheten af dessa olyckliga strider, vore vårt ändamål vunnet.

Stockholm den 20 Juli 1891.

Förf.

Man har sagt, att det finnes den största sannolikhet för, att den lappska folkstammen varit Sveriges förste

inbyggare, och att det just var lapparne, som i en urgrå forntid af våra förfäder undanträngdes från Sveriges sydligare bygder.

Detta är dock förvisso ingenting annat än lösa förmodanden, och man torde numera få anse det såsom etnografiskt bevisadt, att lapparne redan vid början af vår tidräkning hufvudsakligen och såsom folk intagit de delar af vårt land, de ännu i dag besitta, och att de snarare så småningom utbredt sig söderut än trängts undan norrut.

Alla de författare, som i äldsta tider talat om lappfolket, hafva, ehuru sinsemellan oberoende, förlagt dem till de nordligaste trakterna af vårt land.

Författare som *Prokop*Göten *Procopius* Cæsariensis, hvilken omkr. 560 e. Chr. skref de gotiska krigens historia och dervid berörde »Thule»., *Jornandes*Göten *Jornandes* skildrade i sin skrift: »de Getarum s. Gotorum origine et rebus gestis» samma Thules läge och befolkning, men under namnet »Scanzia». och *Varnefrid*Longobarden *Varnefrid* skref omkr. 780 sitt folks historia och vidrörde Thule, som af honom kallades »Skandinavia». anföra såsom betecknande för lapparnes land,att der var fyratio dygns dag och lika lång natt. Det är bekant, att inom vissa delar af Lappland — ofvanom polcirkeln — solen vid midsommar synes öfver horizonten hela dygnet, vid midvinter deremot icke visar sig, och att det i hela Lappland är lång dag vid midsommartid, men deremot lång natt vid midvintertid.

Den äldste författare, som i forntiden med säkerhet antyder lapparne, är *Tacitus,* som i sitt arbete »Germania» utförligt omtalar svearne under namnet »suiones». Äfven han förlägger lapparne längst i norr: först svearne, norr om dem quænerna (= finnfolket) och norr om dem lapparne. Sedan han slutat skildringen af lapparne, utbrister han: »cetera jam fabulosa». De bodde alltså på gränsen af det vidunderliga, hvilket för sydländingen betecknade högsta norden.

Redan benämningen *lapp* (af finska ordet »lappu» = det är ett slut eller ända på något) tyder hän på att de från urminnes tider bott längst bort. Denna mening omfattas af, bland andra, *Tornæus*»Berättelse om lappmarkerna och deras tillstånd», manuskript i k. biblioteket., *Scheffer*»Lappland», Frankfurt a. M. u. Leipzig 1675., *Castrén*»Nordiska resor och forskningar», Helsingfors 1852—1858.. *Lehrberg*»Untersuchungen zur Erläuterungen der älteren Geschichte Russlands», Petersburg 1816. anför, att det land lapparne bebodde hette »Lappegunda» (af »lappi» = ytterst och »gunda» = distrikt).

Vid en granskning af lapparnes ordförråd visar det sig, att åtminstone 18 substantiv finnas för utmärkande af *berg,* 20 af *is* (med 26 verb), 11 af *köld,* 41 af *snö*och dess sammansättningar. Då detta ställes samman med den totala frånvaron af egna ord för sydländska begrepp och de relativt få, de ega för antydningar på en mildare natur, så torde den stora rikedomen i först nämnda hänseende styrka den åsigt, som uttalar, att lapparne kommit norr ifrån till sitt nuvarande hem eller åtminstone der haft sitt ursprungliga tillhåll och alls icke stamma från sydligare orter.

Omkring år 870 berättar *Ottar* från Hålogaland*Hålogaland* var fordom Norges nordligaste landskap, omfattande det nuvarande Nordlands amt och en del af Tromsö amt. *Ottar* företog 870 en undersökningsresa till »Biarmaland»., att sveonerna mot norr »ofvan ödemarkerna»Med »ödemarkerna» menades här »Ödmorden», den stora skog, som i dessa tider tecknade gränsen mellan Gestrikland och Helsingland. hade qvænerna (= finnarne), mot nordvest skridfinnarna (= lapparne), åt vester norrmännen. I *Eigilssagan,* som behandlar tiden från 850 till 1000 heter det: öster från Naumadal (omkring 64° nordlig latitud) är Jemtland och så Quænland (= finnfolkets land), och så Finnmörk (= lapparnes land), och Finnmörk går inne i landet så långt i söder som Hålogaland vid sjön, alltså ungefär 65° n. l.

Alla uppgifter från tiden 850—1200 förlägga lapparne till den trakt af norden, som ligger norr om 63°—64° n. l., d. v. s. norr om Herjeådalen, men ej i detta landskap. Aldrig söder om Herjeådalens norra gräns och knappast någonstädes i Jemtland finner man spår efter dem. Flodernas namn exempelvis, som i Norrbotten så allmänt äro

af lappsk rot (Uman af wuoma = skog; Vindelelfven af viddol = kringspridd; Piteelf afpjettot = helig, förbjuden; Skellefte, fordom Sieldeft af sildut = fors o. s. v.), äro aldrig af lappsk härledning i Herjeådalen.

Från kung Sverres tåg 1177 omtalas inga lappar i Jemtland eller Herjeådalen, oaktadt dess befolkning omnämnes. Lika litet är detta förhållandet vid Olof den heliges tåg 1030, som äfven gick genom dessa trakter. Man må ej föreställa sig, att detta var en blott tillfällighet, ty genom Jemtland drog från Sverige en stor stråkväg till Trondhjem; norrmän hade fartyg vid Östersjön, dit de från sina hem tågade på våren genom Jemtland och Medelpad, hvarefter de under sommaren härjade å Östersjökusterna samt återvände samma väg på hösten. Efter samma led fördes äfven handelskaravaner, och landet var å ömse sidor derom ganska bebygdt.

Hade vid dessa tider lappar verkligen funnits i landet deromkring, är det högst sannolikt, att de någon gång omtalats, antingen såsom vägvisare eller skjutsare eller matskaffare.

Man kan derför med temlig visshet påstå, att lapparne på 1100-talet ej funnos ens i Jemtland.

Sedermera synes emellertid en invandring dit norrifrån hafva egt rum. Och dervid förekommer det i och för sig rätt egendomliga, att det var lapparne, som, kommande norrifrån, trängde in på landets gamla inbyggare, icke — såsom man så ofta velat påstå — tvärtom.

Tornæus (1672) skrifver: de »hafva utvidgat sig söderut, följandes allt fjellryggen efter samt skogar och fisketräsk. Att söderlapparne i sanning äro komne från Tornelappar, det betygar deras tungomål, ty de blanda Torne-finska uti deras lappiska tungomål och daglig communication.»En dylik utvandring åt söder in i Jemtland blef möjlig för lapparne genom digerdöden (1350), som utödde eller försvagade den ursprungliga befolkningen och lemnade landet öppet för invandrarne.

Den af jemväl sådana utmärkte forskare som Geijer, Munch och Nilsson m. fl. på sin tid drifna åsigten, att lapparne förhistoriskt bott vida längre i söder, ja till och med innehaft hela vårt land såsom herskande urinvånare, har också längesedan öfvergifvits, sedan man i fornlemningarne, i graf- och stenfynden af skallar och redskap m. m. funnit tillfyllestgörande bevis *emot* en sådan uppfattning.

Allt hvad den lärde och samvetsgranne lappforskaren *Gustaf von Düben,* från hvars omfattande arbete: »Om Lappland och Lapparne» vi hemtat flertalet af ofvanstående uppgifter, i de mera pålitliga fornnordiska skrifterna funnit häntyda på lappar i orter sydligare än 64° n. l. är, hvad Sverige vidkommer, att i slaget vid Svoldern hade Erik Jarl med sig en man från »Herlanden» som hette Finn Eivindson, hvilken sades vara af lappsk ätt; är nu Herlanden liktydigt med Herjeådalen, skulle detta möjligen kunna tyda på lappar derstädes. Som man finner är detta ganska fattigt och af sådan beskaffenhet, att det knappt tål kritik.

Man torde derför få anse såsom oomtvistligt, att lappar icke under äldsta tider funnits i Herjeådalen eller på dess fjell.

Först i femtonde århundradet inflyttade dit, berättar traditionen, från nordvestra Jemtland tre lappar med sina renar. Den ena satte sig ned och bebodde Skärvaxdalens fjell (Ljungrisfjellet), den andre Rutfjellet och den tredje Mittådalens fjell.I äldre jordeböcker omtalas lappar inom Jemtland, men i Herjeådalen icke någon förr än 1761, då en lapp vid namn Anders Jonsson der erlade skatt för Skar- och Helagsfjell, hvilka äro belägna på gränsen mot Jemtland.

Vi se sålunda, att det i Herjeådalen tillgått på alldeles samma sätt, som i våra dagar i Dalarne, och att lapparne ännu i sista tider — alldeles så som *Tornæus* angaf — så småningom utbreda sig från norr mot söder. Genom nådigt bref af den 19 Augusti 1881 erhöll nemligen en lapp från Herjeådalen rätt att med familj och renar slå sig ned å kronoparkerna i Särna och Idre socknar af öfre Dalarne, hvarifrån de nu begynt oroa den bofasta befolkningen. Likasom regeringen icke fann skäligt att fästa ringaste afseende vid de skarpa protester och upprepade klagomål, som ur den hotade eganderättens synpunkt i anledning af detta för hela öfre Dalarne ödesdigra tillstånd för lappar att dit inflytta inkommo från Särna och Idre kommunalstämmor, skall det måhända icke dröja allt för länge, innan lapparne äfven der, understödda af en pseudofilantropisk lagstiftning, skola

åberopa sig på sin »urgamla rätt» under förmening, att »om någon har gammal och god rätt till dessa trakter, så är det lapparne, som vistats der med sina renar långt innan den förste nybyggarens yxa sattes till roten på det första träd, som fäldes för att rödja odlingens väg» — i Dalarnes bygder.Jfr d. v. justitieministern N. von Steyerns motsvarande yttrande om Jemtland och Herjeådalen vid 1886 års riksdag i Första kammaren d. 17 April.

*

Men icke heller i de norrländska kustlandskapen torde lapparne ursprungligen egt någon rätt att vistas med sina renar. Det skulle emellertid föra oss för långt, och ingår för öfrigt ej i planen och syftet med denna utredning, att uppvisa skälen för en sådan uppfattning, men *äfven om* den mening är fullt riktig, som anser att sedan urminnes tid hade landet upp ifrån Kölens högsta rygg ned till Bottenhafvet obestridt varit betesmark för lappens renar, får man icke deraf draga den slutsats, att så *ännu* skulle vara förhållandet.

Allt efter som odlingen framskred måste lapparne med naturnödvändighet draga sig tillbaka för att till sist förfoga öfver det egentliga landskapet *Lappland,* och dervid skedde dem så mycket mindre någon orätt, som utrymmet inom detta landskap var för deras behof fullt tillräckligt och de ursprungligen — såsom vi här ofvan visat — sjelfve trängt söderut följande fjellryggen. Det land, de svenska lapparne sålunda med full och obestridd rätt sedan gammalt bebott, kan beräknas till bortemot 2,000 geografiska qvadratmil, en landsträcka, som det vill synas, ingalunda knappt tillmätt en folkstam på föga mer än 6,000 individer.

Nybyggare tillätos dock i senare tider att nedsätta sig äfven inom Lappland för att odla och bygga, men detta oaktadt fortfor likväl — såsom skäligt var — lappens rätt till orubbadt utöfvande af sitt näringsfång, renskötseln, såsom en första rätt till den lappska jorden.

Från början af 1700-talet begynner lagstiftning och administration att gifva mera exakta bestämningar för lapparnes rätt till landet.

Kongl. cirkuläret den 1 September 1720 »angående lappar och annat löst partie» innehåller befallning tilllandshöfdingarne, att som lapparne »tillfoga allmogen hvarjehanda olägenhet samt skada och förderfva skogarna, ty skulle de igenom det ena länet till det andra blifva förde och beledsagade, intill dess de vid deras rätta hemvist uti lappmarken kunde komma att stanna». Uti »Kongl. Maj:ts resolution och förklaring uppå samtlige presterskapets allmänne besvär och ansökningar» af den 22 Oktober 1723 förklaras: »att sådant icke är efterlefvat, upptager Kongl. Maj:t med misshag och vill den förra derom utgångne förordning till fullbordan och verkställighet hafva förnyat».

Vid afvittringen uppdrogs inom lappmarken en s.k. *odlingsgräns,* den gräns, ofvan hvilken nya nybyggen icke finge upptagas. Enligt 8 § i gällande stadga om afvittringen i Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker den 30 maj 1873 tillförsäkrades lapparne rätt att utan afseende å odlingsgränsen tillgodonjuta renbete å all skogsmark inom lappmarkernas dåvarande område, likväl endast vintertiden å enskildes skogar nedanför odlingsgränsen. Häraf framgår, att man på denna tid icke ifrågasatte någon lapparnes rätt att med sina renar vistas utanför sjelfva lappmarken.

Af det förhållande, att enstaka lappar under årens lopp gång efter annan tillåtits att opåtaldt öfverskrida lappmarkernas områden samt för köpslagan och i andra syften begifva sig ned åt kusten, tog man sig emellertid i slutet af 1870- och i början af 1880-talet före, att draga den slutsatsen, att lapparne egde en *sedvanerätt* att till renbete begagna allt land öfver Sveriges hela bredd från norska gränsen ned till Bottenhafvet, och i trots af protester från den icke renegande bofasta befolkningen i dessa orter, i trots af Högsta Domstolens förklaring, attden bofasta befolkningens egande- och besittningsrätt till jorden derigenom skulle i hög grad kränkas, vidtog regering och riksdag år 1886 en lagstiftning, som tillerkände lapparne laglig rätt att vissa tider af året med sina renar genomströfva landet ända ned till kusten. Med allt skäl yttrade Högsta Domstolen, att denna lagstiftningsåtgärd »måste blifva än mer förhatlig till följd deraf, att renhjordarne numera ej uteslutande tillhörde lapparne, utan egdes till ej ringa del och i allt större utsträckning af personer, tillhörande den bofasta svenska och

norska befolkningen, hvadan till försvar för densamma ej kunde åberopas ens den ömmande omständigheten att hon skulle utgöra ett skydd uteslutande för den svaga lappska stammen»Man gör sig för öfrigt skyldig till ett misstag, då man — såsom ofta händer — uppgifver den lappska racen vara på väg att utrotas. Enligt de beräkningar, som *Statistiska Centralbyrån,* vårt lands förnämsta auktoritet i detta hänseende, vid hvarje femårsperiods slut anställer, fanns år 1865 inom Sverige 6,317 lappar; 1870: 6,611; 1875: 6,654; 1880: 6,404. Och i sammandraget öfver länsstyrelsernas embetsberättelser för femårsperioden 1881—1885 uttalar byrån såsom sin mening, att lapparnes antal är oförändradt omkring 6,400, samt *att* — såsom byråns ord falla — *»den lappska racen ej är stadd i aftagande,* om ock detta är fallet med det lappska språket och med lapparnes nomadlif». Äfven *Magnus Höjer,* i sitt stora arbete: »Konungariket Sverige, en topografisk-statistisk beskrifning», afdelningen Norrland, är af samma åsigt och uttalar å sid. 349, t. o. m. att deras antal ökats under de senare decennierna..

Dåvarande justitierådet, numera chefen för Kongl. Justitiedepartementet *Östergren* yttrade härom till Högsta Domstolens protokoll bland annat: »Att lapparne på flera ställen sedan gammalt opåtaldt fått öfverskrida lappmarkernas och skattefjellens områden är en känd sak, men för att upphöja denna vana till rätt och genom lagför all framtid godkänna densamma att gälla för hvarje trakt, der den nu utöfvas, torde kräfva andra förutsättningar, än blotta tillvaron af en sådan vana». Justitierådet *Olivecrona* ogillade i de skarpaste ordalag den grundprincip, på hvilken hela lagförslaget hvilade, nemligen antagandet af en bestående *sedvanerätt,* hvilken icke blott tillerkändes helgd lika med de af statsmakterna stiftade lagar, utan ock, der stridighet förefunnes mellan rättsuppfattningen enligt dessa och sedvanan, tillägges ett afgjordt företräde. Han uppvisade med styrka, att de sedvanor, som särskildt lappallmogen uppgåfves under en lång följd af år hafva iakttagit, ingalunda vore af beskaffenhet att kunna delvis eller helt och hållet paralysera rättigheter, hvilka eljes ansåges åtfölja den af allmänna lagen skyddade eganderätten till fast egendom i Sverige. Han framhöll, att då det i 1 kap. 11 § Rättegångsbalken medgifvits domaren att grunda sin dom på landssed, har detta skett med det uttryckliga vilkor, att sådan sed »icke har oskäl med sig» och att »beskrefven eller stiftad lag icke finnes». Den plats, säger han, som lagstiftaren alltså tillerkänt landsseden i det svenska folkets rättsförfattning är följaktligen allena en underordnad. Landsseden är deri upptagen såsom ett *undantag* från regeln, hvilket domaren tillåtes tillämpa endast i saknad af lagar. Detta är en omständighet, som i närvarande fall icke får förbises. Något rimligt skäl gifves icke, hvarför jordegare i de norra länen skola för beständigt stanna i en sämre ställning än jordegare i öfriga delar af riket och att de för all framtid skola nödgas tåla årligen återkommande invasioner af en nomadiserande folkstam, hvilken, då den påfordrar rätt att beta sina renhjordar på de bofaste jordegarnes områden och att der få jagaoch fiska samt använda skogen för sina hushållsbehof, icke kan åberopa annan grund för en dylik vidsträckt rätt än långvarig *sedvana.* Genom 1873 års stadga om afvittring i Norrbottens läns lappmarker har Kongl. Maj:t visserligen uttryckligen medgifvit, att lapparne skola ega att under hela året inom lappmarkernas dåvarande områden för sina renhjordar begagna bete å all skogsmark, så ock å all såsom renbetesland vid afvittring betecknad mark, dock å enskildes egor inom de till odling tjenliga delarne af landet endast vintertiden, äfvensom att, i den mån sådant är för betesrättens utöfvande nödigt, till husbehof få begagna skogen. Men härtill inskränkte sig de åt lapparne af kronan vid afvittringen beviljade rättigheter och förmåner.

Då 1734 års lagstiftare uppfattat sedvanans rättsliga betydelse såsom allenast ett *undantag,* hvilket får tilläggas kraft af lag för så vidt det icke innebär något oskäligt och oförnuftigt och i hvarje fall, då fråga uppstår om sedvanans tillämpande, »beskrifven lag» icke förefinnes, har lagstiftaren sannolikt erinrat sig hvad den romerska rätten innehåller, då den förklarar att, om ock en icke ringa auktoritet kan tillerkännas åt gammal sed, så får likväl denna icke utsträckas derhän, att den kränker hvad som är eller bör vara förnuftigt, eller att den tillintetgör hvad lagen redan stadgat. Men i och med detsamma som lapparnes på gammal sed grundade ströftåg på de bofasta jordegarnes marker utanför lappmarkerna samt de i Jemtland för dem afsatta så kallade skattefjell uttryckligen i lag erkändes såsom berättigade, i och med det de förres anspråk på nyttjanderätt till de senares egendom genom stadgad lag faststäldes, åsidosattes i betänklig grad statens förnuftiga intressen ochgafs tillspillo den lag, som

dittills skyddat den privata eganderätten.

Ett för allt framåtskridande till högre civilisation gällande oföränderligt vilkor hos hvarje folk är att detsamma eger *fasta* bostäder. De folkstammar, hvilka icke vilja lemna nomadlifvet, måste med nödvändighet stanna på en lägre kulturgrad, gifva vika för de mera civiliserade, bofasta stammarne och slutligen, efter ett tynande lif, utdö. Mensklighetens historia visar att så har förhållandet varit i alla trakter af jorden, och de nomadiserande lapparne måste vara underkastade samma lag och gå under, derest de icke efter hand vilja egna sig åt jordbruk eller sysselsättningar, som endast äro förenliga med stadigt hemvist. Staten, hvars intresse det måste vara att befrämja en *högre* civilisation, kan icke annat än med rätta gynna åkerbruket. För detta statsintresses skull har ock den svenska kronan, sedan mer än 300 år tillbaka, tillerkänt sig ensam jordeganderätt till all derförut varande öde mark i de norra länen. Tid efter annan har ock kronan af de norrländska öde skogarne för åkerbrukets bedrifvande och boskapsskötsel upplåtit betydande jordområden åt nybyggare, hvilka dervid erhållit dels stadgad åborätt, dels full skattemannarätt till jorden. Man frågar sig med rätt: är det möjligt, att staten numera kan underlåta att befordra den högre civilisationens oafvisliga kraf eller att befrämja jordbruk och industriella företag i de norrländska provinserna?

Om man delar Sverige på midten af dess längd, så utgöres dess norra hälft af allt land beläget norr om Sundsvall. Besinnar man nu, att lapparne stundom utsträcka sina vandringar ända till de närmaste trakterna omkring denna stad och intill Hernösand, så inses lättinom hvilken ofantligt stor del af hela riket åt lappallmogen formligen garanterats förut bestridda rättigheter på jordegarnes bekostnad.

Jordbruket har i de norra länen under de sista femtio åren gjort högst betydande framsteg. Det har visat sig, att i dalgångarna efter de stora elfvarna kan jorden gifva goda skördar, och Jemtlands högslätter ega en jordmån af så bördig beskaffenhet, att den kan bestå i täflan med den bästa åkerjord i mellersta Sverige. Med det utvidgade jordbruket har uppvuxit en icke blott för Norrland utan ock för hela riket ur nationalekonomisk synpunkt utomordentligt vigtig industri i sågverksrörelsen, hvilken under de trenne sista årtiondena antagit en förut aldrig anad kolossal utsträckning. Denna storartade industri, som nu sysselsätter tusentals menniskor, har, för anskaffande af arbetskrafter, i sin mån ej ringa medverkat till landets uppodlande och skapandet af en bofast befolkning. Äfven jernindustrien har följt landets uppodlande i spåren.

I samma mån som trävaruindustrien i Norrland vinner i omfång och blifver dessa landsdelars förnämsta inkomstkälla, påkallar densamma med nödvändighet att åtnjuta *skydd* mot lapparnes tilltag att i de enskilda jordegarnes skogar hugga hvad dem göres behof för sig och sina renar.Lapparnes behof af skog är dessutom en obetydlighet mot den stora skada renarne göra på ungskogen genom att dels nedtrampa den, dels med sina horn afskrapa barken, der trädet sedermera får s. k. »lyra» eller »sippa» (fördjupning). Den tid torde också icke vara allt för aflägsen då det kommer att äfven i Norrland löna mödan att på ett ändamålsenligt sätt vårda äfvensom att odla skog genom markens besåning med trädfrön, såsom förnärvarande sker i ganska många trakter af det sydliga eller mellersta Sverige. Det var derför i det hela stridande mot statens pligt att främja civilisationens och den högre kulturens berättigade intressen att *legalisera* fortsatta ströftåg utom gränserna för lappmarkerna och de jemtländska skattefjellen, att uttryckligen berättiga lapparne till intrång på den utanför lappmarkerna och skattefjellen befintliga bofasta befolkningens egendomar och derigenom för all framtid genom lagstadganden lägga hinder i vägen för en fortskridande odling i trakter, der en högre kultur visat sig vara både möjlig och gagnande. Den allmänna lagen hade dittills skyddat den privata jordeganderätten emot intrång i jordegarens rätt att använda och sköta jorden efter sitt behag, derest icke servituter till förmån för egare af annan jord eller särskild öfverenskommelse kunnat häri göra ändring. Men här är icke fråga om servituter eller besvär, pålagda genom öfverenskommelse, utan en på s. k. sedvana allena grundad rättighet, som påstås tillkomma hela den nomadiserande lappallmogen. Då emellertid allmän lag fanns, hvilken för längesedan utstakat gränserna för jordegares rättigheter och skyldigheter, var det ingalunda öfverensstämmande med andan af och ordalagen i 1734 års lag att i en särskild författning såsom ledande princip uppställa, att sedvanan skulle gälla framför den beskrifna lagen.

Man måste sålunda — i likhet med numera justitieministern Östergren och f. d. justitierådet Olivecrona samt med dem 1884 års Högsta Domstol — hålla före, att 1886 års lag angående svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige samt dess föregångare och komplement, kongl. förordningen rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige ochNorge af den 6 Juni 1883 *innebära en kränkning af alla jordegares i Norrland egande- och besittningsrätt till sin jord och försätta de nomadiserande lapparne i en mycket fördelaktigare rättslig ställning än andra svenska medborgare i riket.* Och än mera — denna sin privilegierade ställning bibehålla de, äfven om de sjelfva icke ega en enda ren, utan blott äro renskötare åt andra personer och bland desse äfven sådana, som tillhöra den jordbrukande befolkningen och som åt lapparne anförtro vården af *sina* renar. Hvad helst en sådan lagstiftning innebär — icke är det rättvisa emot landets öfriga befolkning.

Men äfven om man skulle medgifva, att det till förmån för lapparne i Norrbottens och Vesterbottens län sedan gammalt finnes en sådan sedvanerätt, som 1886 års lagstiftare upphöjt till rättsgrundsats öfver förut bestående lag, finnes det — såsom vi redan visat och i det följande komma att än ytterligare framhäfva — ingenting, som kan gifva berättigande åt en sådan uppfattning 1 fråga om Jemtlands län, enkannerligen Herjeådalen.

Alla ojäfviga auktoriteter, alla som kunde anses ega speciell kännedom om de lokala förhållandena, Kongl. Majt:s Befallningshafvande i Jemtlands län, samtlige ortens riksdagsmän, nästan alla dess kommunala myndigheter protesterade i de starkaste ordalag mot lagens antagande för detta län — och man kan icke på annat sätt förklara, att ifrågavarande lagstiftningsåtgärd — allt detta till trots — kom till stånd, än att bakom lagstiftaren, vid sidan af en missriktad och missledd filantropisk sträfvan, stod ett starkt renegareintresse.

Vi skola i det följande få tillfälle uppvisa, att alla de farhågor i fråga om denna lagstiftnings följder, hvilkavid lagens förberedande behandling i komité, hos regering och riksdag framhöllos, på ett fruktansvärdt sätt besannats, åtminstone hvad beträffar förhållandet mellan lapparne och de bofaste i Herjeådalen.

***

Herjeådalen har först under detta århundrade varit i nämnvärd mån tillhåll för lappfamiljer och deras renar.

Vi hafva i det föregående visat, att lapparne på 1200-talet icke funnos ens i Jemtland, att det först var i femtonde århundradet, som lappar förekommit i Herjeådalen och då endast på de högsta fjellen, samt att i äldre jordeböcker lappar omtalas i Jemtland, men i Herjeådalen icke någon förr än år 1761, då en enstaka lappfamilj angifves såsom erläggande skatt för Skar- och Helagsfjell på gränsen mot Jemtland.

Dessa lappar ifrågasatte synbarligen icke någon rätt för dem att vistas nere å de gamla hemmanens egor och vid sina flyttningar vintertiden synas de halva dragit åt Jemtland och Norge. Att de ej heller egde någon sådan rätt borde tillräckligt framgå deraf, att gamla hemman här ostridigt funnos långt före dem.

Att lappar emellertid vid ett och annat tillfälle kommit strykande ned från de nordligare lappmarkerna och från Norge samt dervid gjort ohägn på skattehemmanens egor synes dels af de här ofvan åberopade kongl. cirkuläret den 1 September 1720 och kongl. resolutionen på presterskapets besvär den 22 Oktober 1723 samt förordningen af den 1 December 1748, i hvilken senare det bland annat heter, »att ehuruväl Wi tillförene förordnat, det lapparne med deras hustruroch barn böra sig uti lappmarken uppehålla samt sig der föda och nära och icke fara ikring uti de andre landsorter, inbyggarena till olägenhet och förfång; dock som deröfver ännu klagas, att en del lappar, med deras qvinnor och barn, sig ifrån lappmarken begifva till andre orter — — — der fara by från by — — — och derjemte tillfoga Wåre trogne undersåtare både intrång och skada på skogarne samt olägenhet med fogels och djurs skjutande och fängslande — — — alltså och på det sådant oskick förekommas måtte, äro Wi föranlåtne blefne, att härmed påbjuda, det hädanefter någon lappman, qvinna eller deras barn icke må sig från lappmarken begifva till någon annan ort i riket, förr än han eller hon icke allenast undfått tingsrättens lof och tillstånd dertill, igenom utdrag ur protokollet, sedan behörigen undersökt blifvit och tingsrätten funnit, att samma person af lappallmogen i tjenst icke åstundas eller behöfves — — Och enär den, som således med dessa bevis blifvit försedd, kommer till någon annan ort, bör densamma der årstjenst taga och sedan tillställa näste

kronobetjent det bevis han af tingsrätten undfått samt tillika gifva tillkänna, hos hvilken han tjenst tagit, hvarefter bemälde kronobetjent åligger att derom till Landshöfdingen i orten berätta — — Och ifall ändå sedan någon lappman eller qvinna uppå andre orter utom lappmarken befinnes, hvilken ej hafver sådane bevis och i ständig tjenst sig icke begifvit, böte — — och straffes — — hvarefter han eller hon skall till lappmarken återföras. Men den, som hyser eller tillstädjer någon ledig och tjenstlös lappman eller qvinna att på sina egor och skogar utom lappmarken vistas, skall böta tio daler silfvermynt, hälften till angifvaren och den andra hälftentill socknens fattige, till hvilka böter jemväl den kronobetjent skall förfallen vara, som härom fått behörig kunskap och dervid sin skyldighet icke fullgör».

Man ser alltså, att det endast var såsom *lagstadde tjenare* lapparne på denna tid fingo vistas utanför den egentliga lappmarken och icke heller detta utan särskildt af häradsrätten dem meddeladt tillstånd. Och detta påbud skulle hållas så strängt i helgd, att de bofaste utanför lappmarkerna icke ens egde rätt att upplåta sina egor och skogar åt lapparnes nyttjande — vore det så för betalning.

Att dessa bestämmelser jemväl tillämpades på Herjeådalen utvisar med all nödig tydlighet en kungörelse, som den 28 November 1783 utfärdades af landshöfdingen i Gefleborgs län, till hvilket Herjeådalen på denna tid och intill år 1810 hörde.

Denna kungörelse, hvilken är af vigt för bedömandet af rättsförhållandet mellan lapparne och de bofaste i Herjeådalen, var af följande lydelse:

»Särna socknemän, af Kongl. Majt:s Befallningshafvande i Kopparbergs län understödde, hafva hos mig anfört klagomål öfver de olägenheter, som af lappar, hvilka hafva sig nedsatt uti Funäsdalens och Tännäs byar uti Herjeådalen, dem i hvarjehanda måtto skolat tillfogas. Jag har genom vederbörande härom förskaffat mig tillförlitlig kunskap och funnit anledningen till dessa klagomål vara verkliga.

Och alldenstund Kongl. Maj:t under den 1 September 1720 i nåder befallt, att alla lappar, som utom lappmarken sig nedsatt, derifrån skola afvisas till sina rätta hemvist, deruti kongl. resolutionen på presterskapets besvär af den 22 Oktober 1723 uti 2 § instämmeräfvensom kongl. förordningen af den 1 December 1748 förmår, att den lapp, som annorstädes än der föreskrifvet finnes sig nedsätter, åter bör till lappmarken afföras, för den skull och i stöd af alla författningar anbefalles härmedelst alla de lappar, som å Funäsdalens, Råndalens och Tännäs byars skogar och mark sig olofligen nedsatt, att genast derifrån afflytta och till den rätta lappmarken sig begifva, till undgående deraf att i annor händelse genom Kronobefallningsmannens välbetrodde Petter Graans föranstaltande derifrån vara drifne, och skall för de tillkommande tider vara så väl dessa som andra lappar vid ett vite af 50 daler silfvermynt allvarligen förbjudet ätt nu eller framdeles sig derstädes nersätta; Öfver åtlydnaden hvaraf Kronobetjeningen eger hålla nogaste uppsigt och hos mig skyndsamligen inberätta hvad häremot i en eller annan måtto föröfvas kan; hvilket alle som vederbör till ofelbar efterrättelse länder. Gefle slott i Lands Cancelliet den 28 November 1783. J. A. U. Cronstedt. Fred. Ennes».

Ännu så sent som år 1841 delgafs Tännäs socknemän denna kungörelse genom kronofogden Er. Dahlén.

Redan nu eller i början af detta århundrade hade emellertid de bofaste såväl i dessa trakter som norrut fått ögonen öppna för de tillfällen till förtjenst, som köpenskap med lapparne, särskildt handel med bränvin, hvarpå lappallmogen var och ännu är mycket begifven, samt affärer med renkött erbjöd. Och allt flere hemmansinnehafvare i Herjeådalen läto lappar dels från Norge och dels från Jemtland vintertiden flytta in på sina egor, i syfte att med dem uppehålla affärsförbindelser och att derigenom kunna hålla en noggrannare kontroll å det sätt, hvarpå lapparne skötte renarne, hvilkasegare de bofaste nu till allt större antal började blifva, men hvilka lemnades i vård åt lapparne.

Och här finna vi första ursprunget och den alltjemt växande anledningen till lapparnes förfall och vanvård af renhjordarne, dessas ökade antal och härjningar nere å bygden samt den icke renegande bofasta befolkningens trångmål mellan å ena sidan de påträngande renhjordarne och å den andra de renegande bofaste, som önskade hafva sina renhjordar och deras väktare så nära som möjligt för kontrollens skull, och som för öfrigt funno

renhandteringen, bedrifven på grannarnes bekostnad, vara en vinstgifvande affär.

Härtill kom, att den icke renegande bofasta befolkningen hade den oförsigtigheten, att då nu renstocken i landskapet ökade sig allt mera, träffa öfverenskommelse med lapparne, att de skulle mot erläggande af en *arrendeafgift* få vintertiden vistas å de bofastes egor. Detta var visserligen ej någon rättighet, som lappen begagnade sig af derför att det var en ursprunglig rättighet, utan det var en rättighet, som han köpte sig. Men nu åberopas denna arrenderätt såsom en servitutsrätt, hvilken den lappska stammen och de renegande bofaste skulle »sedan urminnes tid» ega till Herjeådalens jord!

Då afvittringen sedermera skulle försiggå jemväl i Herjeådalen var lappen redan en faktor att tagas med vid delningen af marken. Men ännu hade dock lappen icke här fått så fast fot, att icke den gamla rättsuppfattningen af honom såsom inhyses i dessa trakter fortfarande tryckte sin prägel på lagstiftning och lagtillämpning. Kongl. brefvet den 20 April 1841 angående grunderna för afvittringen i Hede pastorat (omfattande Hede, Wemdalens och Tännäs socknar samt Storsjökapell) ställer sig uttryckligen på den ståndpunkt, som synes vara den enda historiskt riktiga, att jordegarnes rätt till jorden är det primära och renegarnes rätt till renbete det sekundära. I öfverensstämmelse härmed skulle, enligt det kongl. brefvets 11 §, de öfverloppsmarker, hvilka hemmansegarne sjelfva ej ville begagna, äfvensom alla öfriga disponibla lägenheter särskildt afrösas och derest de dertill funnes dugliga, till nya hemman indelas samt såväl dessa som redan varande oskattlagda nybyggen påföras skatt efter de i brefvet stadgade grunder mot utgörande af i orten vanliga utskylder och onera. Men för de lägenheter, som icke kunde användas till nya hemman, och af hvilka lägenheter behöfliga områden närmast fjällen borde utses och bestämmas till vinterstamhåll för lapparnes renar, skulle lämplig smörränta utsättas samt utgöras af dem, som till lägenheternas begagnande kunde erhålla Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes tillstånd.

Alltså gälde här regeln: jordegaren först såsom den äldste och egentligen berättigade, renegaren sedan, såsom en i andra hand berättigad.

Och i enlighet med 4 § af samma kongl. bref utmättes och kartlades omkring hvarje samfällighet rågångar å alla sidor, och hvarje samfällighet fick sina egor inom *egna och rediga gränser.* Redan i ett kongl. bref af den 19 September 1837 hade uttalats, att »säkra gränser» skulle bestämmas mellan lappallmogens renbetestrakter och de bofastes egor i Jemtlands län.

Och genom ett kongl. bref till Kammarkollegium af den 20 April 1841, alltså samma dag som det nyss citerade i fråga om Hede pastorat, föreskrefs vidkommande hela Jemtlands län, att af kronans disponiblafjellmarker skulle lappallmogen tilldelas nödigt utrymme för renbete samt skog till bränsle, och dervid skulle hvarje så kalladt skattefjellsområde »till yttre gränserna afmätas» och »af tillstötande disponibla kronomarker utstakas nödiga betestrakter, särskildt för hvarje skattefjell», hvarvid sorgfälligt skulle tillses, att, så vidt möjligt vore, nödig skog till bränsle icke saknades.

Till följd af dessa stadganden tilldelades lapparne vid afvittringen inom Herjeådalen betydliga områden, hvilka förut varit alldeles förbjudna för dem att beträda, och man kan med fullt fog säga, att lapparne vid afvittringen fingo större rätt i Herjeådalen, än de haft derförinnan. Anledningen till detta, i och för sig rätt öfverraskande förhållande torde endast vara att söka i de bofastes allt mera omfattande intresse i renskötseln såsom en binäring för de bofaste.

De skattefjell, som sålunda afsattes för lapparnes behof, voro *Mittådals, Skärvaxdals-* och *Ljungrisfjellen* på norra sidan af Ljusnan med en areal af 170,587 tunnland samt *Grön-* och *Rutfjellet* med en areal af 95,094 tunnland å södra sidan om nämnda vattendrag; hvarjemte, då skattefjellen Skärvaxdalen och Ljungris ej erhöllo nödig skog för lapparnes behof, *Serffjellet* med en vidd af 12,922 tunnland och beläget inom Hede socken afsattes till *vinterstamhåll* för de lappar, som voro inrymde å sistnämnda tvänne skattefjell. Dervid fogades dock den bestämmelsen, att lapparne icke der finge föra renar på bete förr än den 1 Januari.

Man har sökt göra troligt, att den gräns, som vid afvittringen uppdrogs mellan lapparnes s. k. skattefjell och jordegarnes skattehemman icke för alla årstider vore en »säker gräns», såsom 1841 års kongl. bref betecknarden,

utan endast afsåg, att lapparne ej skulle få *sommartiden,* men väl vintertiden, vistas med sina renar utom de åt dem särskildt tillagda områden. Det är gifvet, att den komité, som den 25 Augusti 1883 afgaf sitt betänkande om de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, och hvilken komité varit den förste att officiellt drifva en sådan åsigt, icke kunde — med den kännedom densamma måste hafva egt om de af oss här ofvan citerade kongl. bref och förordningar samt förhållanden i öfrigt — åberopa något fullgiltigt skäl för en sådan åsigt. »Det var tvifvelsutan gammal rättsuppfattning, att lapparne ej egde under sommaren vistas å enskildes egor», säger komitén (sid. 68). Men den anför icke något enda förhållande, någon enda rättsnorm, något enda bevis för att denna gamla rättsuppfattning *icke* omfattade jemväl förbud för vintervistelse. Komitén inskränker sig till att helt naket *påstå,* att lapparne om vintern »af ålder haft för sed att vandra med sina hjordar utom de områden, dem de ensamme innehaft, och derunder taga sitt tillhåll jemväl å enskildes egor».

Med all rätt kunde 63 jordinnehafvare i Funäsdalen och Tännäs byar uti sin den 24 Oktober 1883 daterade inlaga till länsstyrelsen i anledning af komiténs förslag, hvilket sedermera kom att ligga till grund för 1886 års lagstiftning, yttra, att »en sådan uppfattning står i öppen strid med såväl kongl. brefvet den 20 April 1841 som med den uppfattning, som vid afvittringen gjorde sig gällande hos både jordegare och lapparne här i orten och inom hela länet, som ock hos förrättningsmännen och hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande».Och Kongl. Maj:ts Befallningshafvande förklarade i sitt utlåtande öfver komiterades förslag, att »förfaringssättet och komiténs hela åskådningssätt och derur framgående lagförslag äro värre än blott godtyckliga, ty de äro ett det fullständigaste åsidosättande af hvarje ordnadt samhälles grund: *eganderätten».*

Om man sammanställer de bevis för vår uppfattning, hvilka vi här ofvan framstält, med stadgandena i afvittringsutslaget för Hede pastorat och Ljusnedals bruk af den 18 December 1855 samt den rättsuppfattning, som i kraft af dessa stadganden sedermera och intill genomförandet af 1886 års lagstiftning gjorde sig gällande vid domstolarne, synes oss hvarje tvifvel om riktigheten af vår uppfattning vara häfdt.

Nämnda afvittringsutslag innehåller nemligen, att »lapparne Jon Andersson, Olof Torkilsson m. fl. mot landtmätarens och godemännens förfogande i afseende på gränsregleringen mellan Ljusnedals allmänning och lapparnes område sig besvärat, ity att Gröndalens afradsland, derigenom att linien blifvit förlagd från Öskebäcken öfver Storstenen till vestra ändan af Grönsjön, blifvit med allmänningen förenad, yrkandes klagandene att erhålla Gröndalen ostyckad samt att till vinterstamhåll begagna Anå- och Lillfjellen»; *samt att* Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i anledning af dessa lappmännens besvär yttrade, att »vid det förhållande att betydliga områden af Ljusnedals allmänning, sådan den på kartan af 1819 finnes utmärkt, hade blifvit tillagde lapparne, som dessutom erhållit Serffjellet i Hede socken till vinterstamhåll och hvarest tillräcklig skog vore att tillgå, Konungens Befallningshafvande funne klagandenes anspråk hvarken på större del af Gröndalen än som redan vorefjellet tillagd eller Anå- och Renfjellen, såsom belägna allt för djupt in uti allmänningen, icke kunna bifallas.»

Af detta utslag framgår ju alldeles bokstafligt, att lapparnes rätt till vinterstamhåll icke sträckte sig utanför de afsatta skattefjellen samt Serffjellet. Och dermed är för alltid afgjord frågan om »säkra gränser».

Nämnda utslag blef sedermera besvärsvis underställdt nådig pröfning, och genom kongl. bref af den 21 Juni 1861 yttrade Kongl. Maj:t vidkommande här afhandlade sak: »Beträffande sedermera de af lappallmogen andragne besvär, så innefatta desse besvär hufvudsakligen klagan deröfver, att den för renbete samt skog till kojor och bränsle under vintermånaderna fått alldeles för otillräckliga trakter, särdeles som Serffjellet, hvilket blifvit allmogen anslaget till vinterstamhåll skall nära till hälften vara af skogseld förbrändt; och hafva klagandena med åberopande häraf i underdånighet anhållit att varda bibehållna vid Norra Anåfjellet och norra hälften af Lillfjellet, som, utom den obrända delen af Serffjellet, vore de enda mossbeväxta fjell inom de åt lapparne tilldelade renbetestrakter, samt att den ändring i gränsen mellan lapptrakten och Ljusnedals bruk, hvad angår Gröndalen, måtte i nåder medgifvas, att skillnadslinien mellan lapparnes och brukats områden derstädes komme att gå från den s. k. Storstenen i nämnda dal öfver Grönvålen till Ljusne elf i stället för åt vestra ändan af Grönsjön; varande i afseende å berörda besvär af *Kammarkollegium* yttradt, att *då, efter hvad*

afvittringsprotokollerna föranleda, de åt lappallmogen vid afvittringar tilldelade betydliga renbetestrakter, tillsammans omfattande 278,604 tunnland 10 kappland, blifvit, så mycket utan andras förnärmande ske kunnat, lämpade efter betesbehofvet för lapparnes renkreatur, samtpå sätt Vår Befallningshafvande i sitt öfver besvären afgifna utlåtande jemväl anmärkt, upplåtelse till renbetestrakter af de långt in på Ljusnedals allmänning belägna Anå- och Lillfjellen skulle allt för mycket försvåra, om icke omöjliggöra allmänningens fredande från intrång och ohägn af lapparne och deras renhjordar, hvarjemte å den andel af Gröndalen, som blifvit Ljusnedals bruksegare tillagd, men af lapparne nu pretenderats, funnes slåtter och gräsbetestrakter, som för bruksbefolkningen vore af väsentlig vigt, men för lapparne obehöflige, Kollegium, med hänsigt härtill och då *lapparnes områden i allt fall genom afvittringen blifvit i betydlig mån utvidgade,* ansåge sig sakna skäl att å lappallmogens gjorda yrkanden tillstyrka nådigt afseende. Då vi nu — — — tagit dessa underdåniga besvär i nådigt öfvervägande, hafve Vi beträffande de af — — lappallmogen anförda besvär öfver Vår Befallningshafvandes angående områdestilldelningen meddelade utslag, funnit något afseende å de af klagandene i denne del af målet framstälda yrkanden ej kunna fästas».

Man finner häraf, att då man i vår tid — och det äfven från håll, der man har ögonen öppna för de rättskränkningar, som oaflåtligt begås mot den jordegande befolkningen i Herjeådalen — så allmänt och så obestridt talar om att »vid afvittringen lapparne anvisades ett allt för trångt utrymme och utan att tillbörligt afseende dervid fästes på renskötselns behof», tager man fullständigt miste. Den tidens högsta auktoriteter i frågan, Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jemtlands län och Kammarkollegium, hafva, såsom vi här ofvan se, tvärtom vitsordat motsatsen, och detta bör få gälla mera än alldeles lösa påståenden af nutidens enskilde män. Attrenskötseln *för närvarande* icke eger tillräckliga förutsättningar inom de vid afvittringen anvisade områden är en annan sak, hvilken beror deraf, att i följd af de bofastes renegarskap renhjordarnes antal sedan tiden för afvittringen mångdubblats. Häraf framgår å sin sida, att den utvidgning i rättigheter, som 1886 års lagstiftning innebar, egentligen kom de bofaste renegarne och icke så mycket lapparne till godo.

I alla händelser, och om det än må anses såsom ett obestridligt faktum att, oaktadt de öfver 8 qvadratmil renbetesland, som för renskötselns behof inköpts af statsmedel, densamma alltjemt är inskränkt till ett otillräckligt utrymme, kan det likväl icke bortresoneras, *att* lapparne först vid afvittringen fingo laglig rätt att alls — utan specielt aftal med jordegarne — vistas i Herjeådalen, *att* vid afvittringen lapparne tilldelades mycket större områden än de förut arrendevis begagnatMan har ofta från renegarehåll framhållit, att å områden, der man *nu* förmenar lapparne att uppehålla sig, finnas gamla märken efter deras forna visten. Ja, hvad bevisar väl detta? Om de fordom med arrenderätt uppehöllo sig på dessa platser, hade väl ej denna arrenderätt egenskapen af eganderätt. Men *äfven om* det varit med eganderätt de vistats der bör det vara en hvar bekant, att vid afvittringen alla eganderättsförhållanden reglerades sålunda, att den ene fick ett nytt jordstycke här mot att han afstod ett annat der. Gammal häfd blef helt enkelt afbruten och rättsförhållandena ordnade af nyo. Sådant var förhållandet mellan jordegarne i byarne, så ock med lapparne, ehuru, såsom vi ofta påpekat, lapparne fingo sig tilldelade rättigheter, hvilkas motsvarigheter i dessa bygder ej förut funnos., *samt att* lapparne jemväl efter afvittringen, allt efter som deras renstock ökades, uppgjorde arrendeaftal med enskilda om rätt att få uppehålla sig å deras marker. I detta sammanhang bör jemväl påpekas, att vid afvittringen intetenda nybygge uppstod i Herjeådalen, utan att lapparne fingo *all* åtkomlig och utom de gamla hemmanen disponibel mark, ja i många fall ännu mera. Hur kan man under sådana förhållanden fordra, att bondens gamla skatteegor skola inkräktas för att fylla ett eventuelt behof för framtida obegränsad renskötsel?

***

Men äfven den följande tidens *lagskipning* talar det mest pointerade språk *emot* den s. k. »sedvanerätten».

Uti en till Kongl. Maj:ts Nedre Justitierevision den 3 Maj 1878 inkommen skrift, daterad Mittådalsfjellet den 12 Mars s. å., framhålla lappmännen Lars Jonsson och Nils Nilsson, att de efter afvittringen begagnat de till Ljusnedals bruk hörande Lill- och Anåfjellen för renbete *emot arrende till brukets egare.* Den rätt, med hvilken

de vistades utanför sina skärskildt tilldelade områden, var alltså endast en *arrenderätt.*

Det mål, under hvars behandling nämnda högst vigtiga förhållande blef af lappmännen öppet vidgånget, visar tillfullo, att jemväl *domstolarne* på denna tid omfattade den af oss förfäktade åsigt. Bruksegaren W. Farup på Ljusnedal hade till Hede ting den 24 Februari 1873 instämt lapparne Nils Nilsson, Lars Jonsson och Torkel Fjellsten, emedan de *under vintern 1872—1873* olofligen betat sina renar, uppgående till ett antal af flere tusen, på Ljusnedals bruks mark och derigenom förstört större delen af hans bästa och lättast åtkomliga mossa i Lillfjellet och en del af Anåfjellet. Jordegarne i Herjeådalen använda nemligen sedan gammalt renmossan till utfodring af sina kreatur. Enligt laga syn uppgick skadan till 4,290 kronor. De hade dessutom afverkat af bruketsskog. Svarandena förnekade icke, att skada skett af renar, men det hade ej varit *deras* renar, som förorsakat skadan, och vid läsningen af handlingarne i målet finner man alldeles otvetydigt, att svarandena, lika litet som käranden och domstolen, ens ifrågasatte någon »sedvanerätt» för lapparne att vistas på enskildes egor vintertiden. Genom utslag den 31 Juli 1875 yttrade också Häradsrätten, att alldenstund vittnen på ed tagit, att under omstämda tiden (vintern 1872—1873) stora renhopar uppehållit sig å Lillfjellet och Anåfjellet och der afbetat mossan, utan att vittnena kunnat uppgifva, att svarandena voro de, som egt eller bort taga vård om berörde renhopar, ålades svarandena värjemålsed. Sedan svarandena delvis brustit åt eden samt saken vädjats till Svea Hofrätt, förklarades alla tre svarandena skyldige att med hvardera en tredjedel af 4,428 kr. 20 öre med ränta ersätta kärandens förluster.

I annat mål emellan samma parter, deri utslag afsades af Hede häradsrätt den 28 Juli 1880, dömdes svarandene, emedan de under *vintern 1875* olofligen nedhuggit och till sin nytta användt käranden tillhörig skog till värde af 20 kronor och låtit sina renar olofligen beta på kärandens med mossa beväxta fjelltrakter och derigenom förorsakat skada till belopp af minst 300 kronor, att böta för skogsåverkan 50 kronor och för uraktlåten vård om sina kreatur likaledes 50 kronor, hvarjemte de förpligtades att ersätta skadan samt besigtnings- och rättegångskostnaden.

Det synes alltså vara alldeles uppenbart, att likasom lagstiftningen icke före år 1886 afvetat någon sedvanerätt för lappar att med renar vistas på enskildes egor, har icke heller *lagskipningen* gjort det. Och hur ofvannämnda komité — med dessa öppenbaraförhållanden för ögonen — kunde framkomma med ett sådant påstående, som att lapparnes rätt att vintertiden vistas å enskildes egor »vunnit helgd genom att obestridt utöfvas», är verkligen oförklarligt.

På detta sätt uppkonstruerar komitén »de regler, hvilka enligt bestående rätt gälla i frågan, å hvilka trakter lapparne må ega att vistas med sina hjordar», och hvilka regler komitén sedan finner »tjenliga att läggas till grund för den tillernade lagstiftningen».

Och på sådana rättsregler grundades lagen angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige af den 4 Juni 1886, som stadgar, att lapparne äro berättigade att uppehålla sig med sina renar icke blott inom lappmarkerna och å de för dem afsatta land, utan äfven å de trakter i öfrigt, hvilka de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land och vatten för sina renar. På enskildes egor, belägna utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom de delar af dessa lappmarker, som vid redan förrättad och framdeles skeende afvittring förklarats tjenlige för odling, må dock lapparne utan vederbörande jordegares eller brukares samtycke uppehålla sig endast under Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader, der ej sådana egor vid afvittringen bibehållits jemväl såsom renbetesland, eller ovanliga väderleksförhållanden utgöra hinder för flyttningen. Å de trakter *utom* lappmarkerna och de för lapparne afsatta land, der lapparne ega uppehålla sig med sina renar, må lapparne taga torra träd och vindfällen, en- och videbuskar samt, för tillfälliga behof, å utmark växande löfträd. För torra träd och vindfällen erlägges ingen betalning. För löfträd skall deremot egaren erhålla en billig ersättning.Om nu — såsom det oafbrutet och hänsynslöst såväl sommar- som vintertid sker i Herjeådalen — lapparne intränga på de bofastes icke blott utegor, men jemväl på deras inegor, med sina renar nedtrampande och förstörande allt som kommer i deras väg, under påstående att de dertill hafva »sedvanerätt», kan jordegaren dervid ingenting åtgöra. Om han anmäler förhållandet hos Kongl. Maj:ts

Befallningshafvande, såsom man mångfaldiga gånger försökt i Herjeådalen, svarar Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, att »enär Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ej lagligen tillkommer vare sig att vidtaga några omedelbara åtgärder till skydd för enskild persons egor mot sådan åverkan, hvarom nu är fråga, eller att låta sådan åverkan åtala, finner Kongl. Maj:ts Befallningshafvande sökandens anmälan ej till någon åtgärd föranleda» (jemför utslagen den 1 September 1888 och den 9 September 1889.)

Om jordegaren derefter vänder sig till domstol, kan denna ej upptaga saken, derest icke någon svarande framtes, och oftast finnes det ingen bestämd person att vända sin talan emot, enär renarne löpa för sig sjelfva och ingen annan än lappen kan med bestämdhet urskilja renmärkena. För att undgå ansvar börja lapparne dessutom att alltmera låta renarne gå omärkta. Men äfven om någon enstaka gång en renegare kan uppspåras, är det ytterst svårt, der det icke är absolut omöjligt, såsom otaliga rättegångar gifvit vid handen, att anskaffa nödig bevisning; ersättningen för liden skada blir i brist af tillförlitlig uppskattning många gånger mindre än den borde blifva; rättegången drager ut på tiden; skall ersättningen uttagas, finnes ingenting att taga; och alltjemt draga nya renhjordar förhärjande öfver fälten. Fråganom »sedvanerättens» befintlighet blifver aldrig afgjord, ty domstolen ingår icke gerna i allmänna resonnemang, utan håller sig till det föreliggande speciella fallet. Och derest domstolen också i ett anhängigt mål förklarar, att lapparne ej hafva sedvanerätt å viss mark, hindrar detta icke samma eller andra lappar att fortfarande låta sina renar ströfva in på samma mark, ty domstolen griper icke in exekutivt och den exekutiva myndigheten förklarar sig ej heller göra det »i mål af förevarande beskaffenhet».

Med ett ord: denna lag är så affattad, att det saknas medel, hvarigenom den, hvars rätt kränkes, kan häfda sin rätt. Om en *bonde* olofligen nedsätter sig på annans egor, så kan handräckning genast erhållas för hans vräkning; om han låter sina kreatur beta på annans egor, så kunna dessa genast beslagläggas, och om han på det ena eller andra sättet tränger in på det för lapparne afsatta området, är lagen densamma. Men om *lappar* olofligen taga bondens egor i besittning, så kan denne enligt lagen icke erhålla någon handräckning för att åter komma i besittning af sin egendom, och om sjelfva den faktiska kränkningen af eganderätten är än så klar, så kan bonden icke ens få en lapp pliktfäld annat än efter en långvarig och tvifvelaktig rättegång.

Att han jemväl skall vara afskuren från den sista återstående möjligheten, den att sjelf försvara sig, derför sörjer 17 § i lagen, som innehåller, att den, som olofligen fäller lapparnes renar, skall, utom full ersättning för skadan, böta högst 40 kronor, så framt icke förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar. Denna § gäller såväl de för renarne, enligt lagen, tillåtna, som icke tillåtna uppehållsställen. Om, såsom fallet, enligt syneinstrumentsoch trovärdige mäns utsago, var å Ljusnedals bruks område *under Juli månad* sistlidet år, *alltså under den tid, då lapparne enligt lagen icke hafva rätt att vistas på enskildes område,* många tusentals renar öfversvämma och för flere veckor taga sitt stamhåll å egorna, finnes det för jordegaren absolut ingen möjlighet att blifva dem qvitt. Om han skjuter ned en eller annan af skadedjuren — för att förebringa bevisning om hvem som är renarnes egare eller för att skrämma de öfrige — ropas det genast på »lönnmord», ehuru ingen framträder och förklarar sig vara egare af den skjutna renen. Men då ingen är egare till en skjuten ren, hvems rätt är då trädd för nära?

Om de s. k. »massmorden» å renar i Herjeådalen, hvilka till och med varit föremål för en motion i riksdagen, yttrade *ordinarie domhafvanden* i Herjeådalens domsaga *J. Roman,* som är ledamot för orten i riksdagens första kammare, vid behandlingen af nämnda motion den 9 Maj 1891 följande: »Att under sistförflutna vinter ett stort antal renar blifvit olofligen fälda i den del af Herjeådalen, der lappar och renar hålla till, eller vestra delen af provinsen, lärer vara obestridligt, men antalet dödade renar synes dock i allmänhet hafva blifvit mycket öfverdrifvet. Länsmannen i orten uppger nemligen i en rapport af den 3 April innevarande år till Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län hela antalet under sistförflutna vinter i Herjeådalen nedskjutna renar till omkring 150, med reservation att antalet möjligen kan vara högre. Redan detta är ju dock ett ganska betydligt antal. *Jag tror mig emellertid kunna försäkra den ärade motionären, att grunden till hvad som inträffat icke, såsom han synes hålla före, är att söka vare sig i något stråtröfveri eller i försök att utrota lapparne, icke ens i ett blott och*bart skadegörelsebegär, utan torde närmast vara alt hänföra till en lätt förklarlig, om än derför icke mindre beklaglig yttring af ett slags nödvärn — — —. Jag tviflar på att någon af Eder, mine herrar, skulle kunna

med stoiskt lugn åse, hurusom hela hans egendom sköflas af en flock renar utan ringaste utsigt för honom att kunna med lagens tillhjelp afvärja sköflingen och utan den ringaste utsigt att med lagens tillhjelp kunna få någon ersättning för liden skada».

Hur ogynnsamt jordegaren i de norrländska länen, enligt 1886 års lag, är stäld i fråga om egors fredande mot skada af andras djur framgår uppenbart genom en jemförelse mellan Kongl, förordningen den 21 December 1857, som gäller för hela riket i afseende å hemdjur, och 1886 års lag, som gäller i afseende å renar. Släpper någon olofligen med uppsåt kreatur på annans egor», står det i 1857 års förordning, »böte från och med tio till och med tvåhundra riksdaler». — Den, som genom försummelse i den vård om egna eller andras kreatur honom åligger, eller på annat sätt vållar, att kreatur olofligen på annans egor inkommer, böte från och med fem till och med femtio riksdaler». — »Finner någon å sina egor annans kreatur, som dit olofligen inkommit, då må han det intaga».

Den i 1857 års förordning gällande principen är, att hvarje djuregare skall sjelf taga vård 0111 sina kreatur.

Annorlunda är det i 1886 års lag. Enligt denna skall jordegaren taga vård om sin egendom — och då detta i följd af egendomens egen bjudande natur alls ej går för sig, skall han tyst, utan att röra en lem, låta den prisgifvas åt de främmande djurens förödelse. »Förorsaka lapparnes renar», står det i lagens 10 §, »i Norbottenseller Vesterbottens läns lappmarker under tiden från och med den 1 Juni till den 1 September eller*i annan trakt* från och med den 1 Maj till den 1 Oktober skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslåtter, som antingen äro inhägnade eller, utan att vara inhägnade, år efter annat varit till höfångst brukade och dertill brukas, samt genom hässjor, diken, rödjning eller på annat sätt tydligen framträda såsom utängsslåtter, skall skadan ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan skett. Sker sådan skada genom lapparnes renar å annan tid, skall skadan ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, *uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet* vid renarnes bevakning varit dertill vållande».

Man finner häraf, att renarnes egare vintertiden få gå fria från all ersättningsskyldighet, derest jordegaren icke kan bevisa, att vallhjonen, som oftast äro helt andra än egarne sjelfva, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet låtit renarne åstadkomma skadan. Hvilken stor utsträckning af renegares rätt 1886 års lag i denna punkt införde finner man bäst, om man dermed jemför det fall af renegares ersättningsskyldighet före 1886, för hvilket vi nvss närmare redogjort.

Redan det att åstadkomma bevisning, att skada verkligen skett, är i och för sig mycket svårt, ty om icke bonden ständigt håller tvenne vittnen, som han aflönar och låter gå på vakt i fjelltrakterna, kan knappast någon bevisning ens i det afseendet åstadkommas. Men ännu omöjligare är det att bevisa, att skadan skett uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet från en viss lapps sida.

Bevisningen är helt enkelt omöjlig att åstadkomma.Så som denna 10 § är redigerad, är det dessutom ostridigt, att derest en lappfamilj med ett antal renar vintertiden kommer vandrande ned öfver landet till exempelvis Upland och skada sker å böndernas utestående höstackar eller annorledes å dess egor, åligger ersättningsskyldighet renarnes egare endast för så vidt det kan bevisas, att skadan skett uppsåtligen eller af grof vårdslöshet.

Slutligen stadgar samma 10 §, att derest genom lapparnes renar skada sker å annan utmark än utängsslåtter och lapparne ej egde rätt att, när skadan skedde, å den utmark uppehålla sig med sina renar, skall skadan ersättas af renarnes egare — dock ej heller detta, derest icke den hvilken vården af renarne ålegat, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning varit dertill vållande.

Jordegarnes rätt är alltså i detta fall, *under alla tider af året,* beroende af vallhjonens uppsåt och större eller mindre vårdslöshet vid bevakningen.

Mot denna vår tolkning af 10 § kan möjligen invändas, att nämnda § endast torde afse genom gammal sedvana *tillåten* uppehållsort, och mom. 1 särskildt det fall, att lapp uppehåller sig å *otillåten tid* å *tillåten plats,* men att, om han deremot uppehåller sig hela året om å otillåten plats, så skall han ersätta *all* skada, oafsedt när och under

hvilka förhållanden den skedde. Ehuru man för en sådan tolkning kan åtminstone skenbart åberopa en jemförelse med lagens 1 §, som är sjelfva grundstadgandet för den nya *rätten,* och ehuru denna tolkning är den, som mest öfverensstämmer med hvad som är rimligt och önskligt i materielt hänseende, saknar dock den samma hvarje stöd i lagens ordalydelse och — låt oss öppet erkänna det — anda.I 11 § af ifrågavarande lag föreskrifves, att »der inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod, slaget och bergadt hö å äng eller utängsslåtter, hvarom i 10 § sägs, icke förvaras i lador utan i stackar eller hässjor, vare ej egaren berättigad till ersättning för skada, som derå förorsakats af renar, så framt ej antingen stacken eller hässjan varit försedd med sådant stängsel, som af konungen blifvit förordnadt, eller skadan tillkommit med uppsåt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning».

Denna § har väl ej någon tillämpning på Herjeådalen, som i föreliggande skrift hufvudsakligen afses. Inom detta landskap äro nemligen *alla* hemman skattlagda efter samma metod som i det öfriga Sverige. Men då denna § är synnerligen betecknande för lagens hela konstruktion, vilja vi påvisa, hur illa densamma stämmer öfverens med förhållandena i Jemtland.

I Westerbottens och Norrbottens län finnes ett bredt bälte, som åtskiljer renbetesfjellen från den bygd, der jordbruk och boskapsskötsel idkas på jord, som är skattlagd efter samma grunder som skattehemmanen i rikets öfriga delar. Detta bälte betecknas å ena sidan af den s. k. odlingsgränsen och å den andra sidan af landskapet Lapplands gräns mot kustlandskapen. Detta mellan nomaden och den bofaste belägna territorium var före genomförandet af 1886 års lagstiftning upplåtet till sambruk emellan bofaste jordbrukare och kringströfvande renegare. Lappen hade nämligen tillförsäkrats viss rätt till bete och skogsfång å de bofastes här belägna jord, och desse sednare hademot åtnjutande af vissa skattelindringar fått sina hemman upplåtna mot vilkor att tåla lapparnes intrång.

Helt annorlunda är det i Jemtland. Äfven der finnes visserligen en del hemman, hvilka, såsom 11 § antyder, äro skattlagda efter samma lindrigare beskattningsmetod, som lappmarkshemmanen i de norra länen, men detta icke af samma orsak som lappmarkshemmanen. Anledningen till den lindrigare skattläggningen inom Jemtland var endast den, att ifrågavarande hemman voro och ännu äro svagare och icke ansågos kunna lemna sådan afkastning som de andra. Att detta var rättvist bevisas bäst af det förhållande, att dessa hemmans taxeringsvärden ännu i dag äro betydligt lägre än deras, som äro skatt-lagda efter den gamla, för hela Sverige gällande metoden.

Intet vilkor om inskränkning i eganderätten till renskötselns förmån har här — såsom i Norrbottens och V ester-bottens läns lappmarker — stadgats, och dessa hemman äro icke så belägna, att de bilda någon vare sig sammanhängande eller tillräcklig skyddsmur emellan de gamla skattehemmanen och renbetesfjellen.1) De gamla hemmanen gränsa deremot på stora sträckor i Jemtland — alldeles som i Herjeådalen — omedelbart intill lappfjellen.

På många håll ligga i en och samma by invid hvarandra gamla skattehemman och lappskattehemman. Af Medstugan t. ex. i norra Jemtland äro 8A° skattlagda efter Vesterbottens-Lappmarks-metoden och -Uo äro gammal skatte. Nu ålägger lagen de 8/io att hägna om sina stackar för att vinna ersättning, om skada sker.

1) Jemför Landshöfdingen i Jemllands län J. Ericsons reservation mol

Särskilda utskottets 1885 betänkande, saml hans anförande i Första

kammaren den 17 April s. il.43

under det att yIO äro befriade frän stängselskyldigheten, men hafva ändock ersättningsrätt.1)

Hur omöjligt det för öfrigt är för jordegaren att uppfylla hvad denna § bjuder 0111 stängselskyldigheten, finner man, om man besinnar, att det finnes jordegare, hvilka hafva ute 50 à 100 stackar hö spridda här och der på betydliga afstånd. I ett protokoll från Hotagen säges, bland annat: »ändamålslös vore i alla fall hägnaden; de

starka fjellvindarne och de hopade snödrifvorna skulle snart förstöra stängslet, sä att de lättfotade och viga renarne lätt öfver klättrade detsamma; dessutom kunde ju hvem som helst nedrifva dem». Från. Offerdals socken heter det: »jordegaren bör fri tagas från all stängselskyldighet för lapparnes renar, emedan det är omöjligt att stänga för renen. Om det skulle stängas för renen, så att han ej kunde göra skada å höhässjor eller stackar, så skulle stängseln i värde högt öfvergå höets». Från Are kommunalstämma yttras: »Skulle nu derjemte den bofasta befolkningen i dessa fjelltrakter nödgas upplåta sina egor till betesmarker för renhjordar samt underkastas skyldigheten att med stängsel omgärda sina vidsträckta skogsslåtter, sina ofta för hvarje hemmansegare från 50 till ett par hundratal uppgående vidt kringspridda foderstackar och hässjor, der skog ej finnes, eller der sådan finnes är rotdiger och qvistig samt till stängsel ej användbar — —.»

Härtill kommer, att det föreskrifna stängslet naturligtvis måste lagligen afsynas för att vid hvarje särskildt fall, då jordegare å rättslig väg vill göra anspråk på ersättning för gjord skada, kunna af domstolen godkännas

*) Jemför härom jemtländingen Gunnar Erikssons anförande i Andra Kammaren den 17 April 18S6.

såsom hafvande varit laggildt. Men ensamt kostnaderna för en sådan afsyning, der höstackarne stå dels vidt spridda dels mycket aflägsna från hemmet, medtager större kostnader än hela afkastningen.

§ 7 af 1886 års lag stadgar, att »finner Konungens Befallningshafvande att inom en lappby flera lappar ega rätt att vistas med sina renar än lägenhet finnes, så att trängsel derigenom uppstår eller skada å kringliggande trakter förorsakas, ege Konungens Befallningshafvande, efter det lapparne så väl i denna lappby, som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit inför häradsrätt hörda och erforderlig utredning i öfrigt blifvit åstadkommen hänvisa det öfverskjutande antalet till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske».

Om denna anmärkningsvärda § yttrade justitierådet Olivecrona vid lagens behandling i Högsta Domstolen: »Lika med justitierådet Glimstedt anser ock jag den iförslaget uttalade bestämmelsen vara förkastlig, att lappar från en trakt i de norrländska provinserna skulle jemte deras renhjordar till en annan ort kunna förvisas. I ett konstitutionel! styrdt rike, såsom Sverige, bör det icke åt den administrativa myndigheten vara öfverlemnadt att kunna förflytta eller förvisa någon oförvitlig person från en landsort till en annan. Sådant är dessutom i fullkomlig strid med den i 16 § Regeringsformen uttryckta grundsats om det skydd för den personliga friheten här i riket, hvilken Konungen svurit sina undersåtar att upprätthålla».

Häremot invände d. v. justitieministern von Steyern i sitt yttrande till statsrådsprotokollet, att »någon tvekan icke lärer kunna förefinnas derom, att eganderätten till de för lapparne afsatta land och bibehållna områden fortfarandetillhör kronan; att den för särskilda lappar meddelade inrymningsrätt å vissa trakter endast innebär rättighet för dem att med sina renar beta inom den trakt, som blifvit åt dem upplåten och att derinom idka jagt och fiske.»

Med full rätt anmärktes under debatten i Andra Kammaren den 17 April 1886, att detta justitieministerns yttrande vore att bestrida »sedvanerätten» — just den grund på hvilken samme minister låtit hela lagförslaget hvila. Hafva nämligen lapparne sedvanerätt att åberopa sig på, så måste denna enligt jordabalken kap. 15 § 1 äfven tillförsäkra dem eganderätt till fjellen. Icke ens kronan kan då fråntaga dem denna rätt.

Lappens rätt var äldre än statens. Och om man såsom en ursägt för lagens rättskränkande förfaringssätt mot de bofaste åberopar, att staten ej kunnat upplåta jorden med bättre rätt, än staten sjelf innehade den, så är dermed lappens eganderätt tydligen erkänd, och då skulle följdriktigt lapparne kunna återbörda jorden från kronan. Gäller sedvanerätten gent emot de enskilde, gäller den förvisso jemväl emot kronan.

Denna uppenbara motsägelse hos lagstiftarne sjelfve visar bättre än mycket annat, att det i sjelfva verket här icke så mycket varit fråga om att bibehålla åt lapparne rättigheter, som de redan haft, utan fast mera att gifva dem i lag bestämda rättigheter, som de förut icke egt.

Rätt betecknande i detta hänseende är, att den komité, som tillsattes för att förbereda lagen, hade i uppdrag att åstadkomma ett »förslag till förordning om rättsförhållandet mellan de svenska lapparne och de bofaste i

Sverige», men att, då deras förslag framkom, ansåg Högsta Domstolen, att det i verkligheten endast afsåg att för lapparne vinna ökade rättigheter till renbete på annans mark, hvadan Domstolen hemstälde, att lagens rubrikskulle blifva: »Lag angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige». Hvarken Regeringen eller Riksdagen kunde jäfva riktigheten af denna uddhvassa anmärkning, och rubriken blef sådan som Domstolen föreslagit.

De naturliga följderna af en sådan lagstiftning hafva heller icke uteblifvit. Ingenstädes i vårt land torde för närvarande råda sådana ofridens förhållanden som i Herjeådalen.

***

Man har utgått från den förutsättningen, att lapparne vid afvittringen tilldelats för trånga områden. Vi hafva i det föregående visat, att derest man skall sätta tro till uttalanden af den tidens högsta auktoriteter på detta område, Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jemtlands län och Kammarkollegium, denna utgångspunkt är oriktig. Med den ringa utsträckning bofastes renegarskap då ännu hade och i följd deraf den tidens långt mindre renstam, skulle lapparne icke behöft göra intrång på de nedom belägna delarne af landet.

Men om det också vore sant, att vid afvittringen begåtts en orättvisa mot lapparne, så är det staten, som begått den, och då är det också statens pligt att söka afhjelpa och godtgöra denna orättvisa. I stället för att göra detta, som — under nämnda förutsättning — varit det enda riktiga, har staten genom 1886 års lagstiftning åstadkommit en ny skriande orättvisa, kastat följderna af sitt eventuelt ovisa beteende vid afvittringen öfver på de bofastes skuldror med den fordran, att *de* skola sona hvad staten pådiktar sig hafva brutit.Och då man i samband med 1886 års lagstiftning ville i någon mån afvärja de uppenbara följderna deraf och sökte att genom expropriation och inköp af bofastes egor gifva ökadt utrymme åt renbetet, vidtog man sådana inköp, som blott en flyktig blick på kartan skall säga hvar och en, att det snarare skulle skada än gagna den sak, man ville främja. Och den enda expropriation, som enligt allas samstämmiga mening varit för saken fullt nyttig, nemligen inköpet af Ljusnedals bruks hemman, hvilka till stor del ligga midt inne mellan lappskattelanden, lät man stranda på — *personliga* skäl.Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jemtlands län har i ett underdånigt utlåtande af den 11 April 1891 öppet för Kongl. Maj:t tillkännagifvit, att det är *personliga* motiv, som föranleda att Ljusnedals bruks område icke exproprieras.

Det lider för visso intet tvifvel, att om lapparne med sina renar finge fritt röra sig å denna vidsträckta egendom eller någon större del deraf, hvilken erbjuder alla betingelser för deras trefnad, skulle de också utan svårighet kunna derinom qvarhålla renarne, hvilka nu utan vård ströfva många mil vidare ned åt landet. På denna punkt synes det som om hela lappfrågan i Herjeådalen kört fast, och utan att Ljusnedals bruks hemman inköpas af staten, torde någon lösning icke vara möjlig. Om det är sant, hvad man alltid med så mycken styrka framhållit från renegarehåll, att lapparne med bästa vilja icke under några omständigheter kunna afhålla sina renar från denna egendom, till följd af dess läge midt inne mellan lappskattelanden, så talar detta än mera för ett sådant inköp. Nu våga lapparne personligen, af rädsla för att ställas till ansvar för den skada renarne der göra, icke visa sig på egendomen för att taga hand om ochvårda sina renar, ty då skulle bevisning mot dem kunna åstadkommas.

Hur lättvindigt man på vissa håll uttalar sig utan att göra sig reda för hvad ens ord i verkligheten innebära, visar mera än allt annat, som tagits för godt i denna lappfråga, det resonnemang om Ljusnedals bruks inköp, som för någon tid sedan förekom i Jemtlandsposten, och som sedermera varit aftryckt i Aftonbladet och Stockholms Dagblad. Egaren af nämnda bruk, hette det, ville genom renskjutningen tvinga staten att till ett *prejeripris* inköpa brukets hemman. Är det då icke bekant, att då Konungen pröfvar att jord eller lägenhet, som enskild man, menighet eller inrättning tillhörer, skall begagnas för allmänt behof och öfverenskommelse ej kan träffas om ersättning, som utgå bör, skall frågan derom — efter vissa i en särskild expropriationslag bestämda grunder — pröfvas af en särskild, på i lagen föreskrifvet sätt sammansatt nämnd, och att det sålunda, vid dylika inköp, icke alls kan förekomma något *»prejeripris»,* då man har att följa föreskrifterna i en gifven lag. Vi hemställa exempelvis till Aftonbladets aktiebolag, huruvida detta skulle anse sig föreskrifva ett *prejeripris,* om bolaget

vägrade att mot annat än expropriationspriset afstå sitt hus till Stockholms stad för eventuelt framdragande af en gata genom dess nybebygda tomt. Och hvarför skall egaren af Ljusnedals bruk ega mindre rätt än hvarje annan att hänvisa staten till det lösningssätt, som expropriationslagen anvisar.

Enligt hvad vi från tillförlitligt håll och delvis af Kongl. Majt:s Befallningshafvandes underdåniga utlåtanden inhemtat, förhåller det sig i fråga om underhandlingarne om inköp af Ljusnedals bruks hemman sålunda, *att* Kongl.Maj:ts Befallningshafvande bjudit en viss summa, *att* brukets egare ansett denna för låg och å sin sida föreslagit, att en uppskattning af egendomen skulle af ojäfvige män företagas och dervid *det i orten gällande medelpris* läggas till grund, men *att* Kongl. Maj:ts Befallningshafvande deremot icke velat ingå på detta.

Alla de inköp, hvilka godkänts genom Kongl. brefvet den 19 Juli 1889 synas hafva endast förvärrat ställningen, och det är att beklaga, att vederbörande den gången förklarade sig lemna utan afseende de skarpa protester mot nämnda inköp, som inkommo från alla angränsande kommuners befolkning.

Dessa inköp voro ofördelaktiga för den icke renegande befolkningen derigenom, att renskötseln än ytterligare drogs in på denna befolknings egor, och för lapparne derutinnan, att de icke minskade svårigheterna att hålla renarne inom lappområdenas gränser. De ledde dessutom till sådana för statens ändamål främmande resultat, som att flere af de säljande parterna, hvilka äro renegare och förut fingo släppa till sin jord till bete åt egna renkreatur, nu få släppa dessa på statens mark. Det var den renegande bofasta befolkningen, som fick ett stadigvarande statsunderstöd för sin näring, under det att de icke renegandes och lapparnes ställning blef snarare sämre än bättre.Att den nuvarande regeringen emellertid börjar tvifla på, att det kan vara öfverensstämmande med statens uppgifter att förfara så som staten hittills gjort, derom synes hela andan i det för öfrigt mycket försigtiga uttalande, som finansministern friherre *von Essen* hade i Första kammaren den 9 sistlidne Maj, vittna. Han yttrade dervid bland annat: »Sedan jag blifvit finansminister hafva dessa hemmansköp fortgått och fortgå ännu, och sedan år 1889 hafva vi för 183,263 kronor köpt sådana egor för att till lapparne upplåtas. Så mycket, och det kommer att stiga till ännu större belopp, hafva vi offrat på det fåtal lappar, som finnes i Jemtland och Herjeådalen. Jag var en gång deruppe och gjorde mig underrättad om förhållandena derstädes. Der voro då icke mer än 20 à 30 lappar i en lappby, och de kunde anses hafva 2- à 3,000 renar. Men hvilka ega i sjelfva verket dessa renar? Den siste talaren upplyste, att de icke uteslutande egas af lapparne, utan att omkring ⅖ deraf skola tillhöra de bofaste. Förhållandet är nämligen det, att, då lapparne komma med sina hjordar strykande öfver en trakt, tänka åboarne, att lika gerna som vi lida detta intrång, köpa vi hundra renar och deltaga i lapparnes vinst. De bofaste lemna då sina, till ett ganska stort antal uppgående renar till lapparne emot särskild ersättning och skörda deraf vinst. På så sätt ökas ständigt antalet renar, och dessa spridas allt mer öfver åboarnes egor. Detta förhållande anser jag vara af den största vigt i denna fråga, ty icke kan staten obegränsadt fortsätta att genom köp utvidga lapparnes betesområden.»Det är sjelfklart, att, då staten på detta sätt uppenbart gynnar de renegande bofaste, dessas stam skall utvidga sig allt mera och allt större inköp af renar för dessas räkning ega rum. Och ehuru Kongl. Maj:ts Befallningshafvande synes hafva ögonen öppna för detta missförhållande göres absolut ingenting för att förebygga det. I sin femårsberättelse för perioden 1881—1885 yttrade Kongl. Maj:ts Befallningshafvande: »Ett annat för lappens framtid ödesdigert förhållande, hvilket på senare tider tilltagit i betydenhet, är den sed, som inrotat sig, att bofaste tillhandla sig renar, af hvilka de draga inkomsten och dem lappen åtager sig att sköta. På detta sätt hafva redan stora hjordar öfvergått från lappen till hans bofasta grannar, synnerligen i södra delen af länet. Hvad ett sådant förhållande innebär för lapparnes framtid, ligger i öppen dag». Och i sitt underdåniga utlåtande den 11 April 1891 yttrar samma Befallningshafvande: »En omständighet, hvarpå jag förr fästatuppmärksamhet och som torde varit värd mera afseende, än som vid stiftandet af 1886 års lag kom den till del, är det år för år tilltagande bruket att bofaste ega renar, som en lapp vårdar åt dem. Man har häruti till en del att söka orsaken till den på senare tiden starka ökningen af antalet renar i nästan alla fjellen. Lappfogden beräknar, att inom Oviksfjells lappby renantalet inom jemförelsevis kort tid fördubblats och i alla de öfriga fjellen, utom ett, betydligt tilltagit. För det första blir det, om antalet renar får växa huru långt som helst, till slut omöjligt att äfven med stora uppoffringar skaffa tillräckligt renbete. Vidare torde väl på goda grunder kunna ifrågasättas, huruvida det är nödigt att staten underkastar sig uppoffringar genom inköp af jord för att användas

till bönders och nybyggares industri att föda upp renar, eller om det är rättvist att en del jordegare genom lag åläggas skyldighet att tåla intrång och inskränkning i sin eganderätt för att en annan jordegare vill skaffa sig inkomst af renuppfödning».

Renarnes antal ökas sålunda år från år, och för närvarande öfverensstämma alla meddelanden från Herjeådalen deruti — hvad också syneinstrument från Ljusnedals bruks område från sistlidne och innevarande sommar utvisa — att *alla* tider af året, ja under sjelfva högsommaren, ströfva renhjordar å flere tusental omkring på de bofastes marker.

Och under det man salvelsefullt talar om lappens sträfsamma lif i fjellen, glömmer man alldeles, att här nomader och renegande kapitalister föra krig på lif och död med d*en utarmade, till sina starrslåtter hänvisade fjellbonden i Sveriges fattigaste landskap.*»Vore vi vänner af känslostämningar», säger med all rätt *Östersundsposten* i en artikel i frågan, »skulle vi ur fjellbondens mödor för att skaffa vinterfoder åt sina kreatur, för att rädda sista starrtappen åt sin sista ko, finna lika rörande betraktelseämnen för ömhjertade läsare som lappens och hans jagade renars vedermödor.»

Då intrånget ökats år efter år och hvarken rättegångar eller underhandlingar ledde till något resultat, hänvände man sig till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande — dock utan resultat.

Egaren af Ljusnedals bruk, hvars vidsträckta egor till stor del ligga midt inne mellan lappskattelanden, och som derför är den bland alla traktens jordegare, som kommit att lida mest och hvilken dessutom genom sin större ekonomiska styrka samt sedan många år ortens representant i landsting och riksdag tydligen funnit sig manad att föra den betryckta bofasta befolkningens talan, föranstaltade under år 1890 genom ojäfvige män, häradsdomaren J. Hallvarsson och hemmansegarne Ingebrikt Jonsson, Per Ersson och Fr. Sjöstedt, en följd af syneförrättningar å Ljusnedals bruks hemman.

De dervid uppsatta syneinstrumenten hafva insändts till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet och inhemta vi derur, att vid synen den 19 och 20 Juni å Anåfjellet och den del af Kappruet, som tillhör bruket, synemännen funno, »icke allenast att *all* kreatursmossa på de stora trakterna, som af oss synades, var förstörd, utan ock nästan all ungskog i dalgångarne intill en ålder af 10 à 15 måhända 20 år var nedtrampad, uppsparkad och förstörd, så att vi knappast kunde påträffa ett enda friskt träd af denna ålder». — Men icke nog härmed, äfven en betydlig del af den äldre skogen hade såsom vi funnolidit af orsak, att både mossa och jord till stor del blifvit bortsparkad från rötterna, som derigenom kommit att ligga bara och sakna betäckning, skydd och fuktighet». — »Efter vår öfvertygelse kan den samlade skadan under senare åren icke upptagas till mindre än 3,750 kr.»

Vid synen den 21, 23 och 25 Juni å Lillfjellet samt å den skogstrakt, som är belägen norr om Ljusnan från Ljusnedals bruk till gränsskillnaden mot Medskogens byamäns egor, intygade synemännen, att »det märktes huru förödelsen år efter år trängt djupare och djupare in på brukets mark, som om den får fortfara slutligen måste blifva en ödemark».

Vid syn den 14—19 samt 21 och 22 Juli yttrade synemännen: »Enligt under förrättningen inhemtade sammanstämmande uppgifter och upplysningar började intrånget under första veckan af denna månad att vara af större betydenhet och då renar, som vistas å brukets mark, uppgå till en så betydlig siffra som åtminstone 7,000 stycken, så kan skadan, som nu under denna månad skett, efter vår öfvertygelse, icke upptagas lägre än 1,800 kronor». — »Af den sålunda verkstälda syneförrättningen och hållna undersökningen, framgår uppenbarligen, att Ljusnedals bruks egor numera nyttjas i vida större utsträckning för Storsjö lappbys renar än eget område, och det ligger i öppen dager att ett fortsatt intrång i denna riktning måste nödvändigt blifva rent af ödesdigert för brukshemmanens bestånd».

Synemännen den 10—13 September konstaterade, att den skada, som timat från sista syneförrättningens afslutande den 22 Juli till den 10 September kunde lågt uppskattas till 1,305 kronor; och tillade, att »enligt vårt förmenande, om bruksmarkerna genom att renarnenedtrampa och afbeta snart sagdt hela arealen, fortfarande skola vidvara, blifver denna stora egendom nästan värdelös, då detta förhållande omöjliggör allt ordnadt

landtbruk, men måste leda till egendomens ruin».

Vid synen den 20—25 Oktober, för att bedöma skadan under den tid, som förflutit från sista syneförrättningen, framhöllo synemännen »den omätliga skada, som renarne genom trampning och gräfning förorsaka på ett- och tvååriga skogsplantor, hvilket, om det får fortfara, totalt kommer att hindra all återväxt af skog». — »Vår öfvertygelse är den, att lapparne och andra renegare verkligen tagit Ljusnedals bruks marker i besittning, alldenstund bruksegaren, efter hvad allmänt kändt är, oaktadt de stora ansträngningar han härutinnan vidtagit, ej i någon mån kunnat hindra renarnes nästan oafbrutna åverkan på skog och mark».

Vid syneförrättningen den 3, 4, 5 Juni innevarande år påträffades på Ljusnedals bruksvallar en flock af 300 renar, betande på inegorna, den 10, 11 och 12 i samma månad 200 stycken å samma inegor. Enligt syneinstrumentet, undertecknadt af Fr. Sjöstedt och Kasper Larsson, hade intrånget denna gång varat från pingstdagen den 17 Maj och oafbrutet fortfarit. Befintligt gräs hade blifvit afbetadt och nedtrampadt; den nordliga delen af byn, der renarne började afbetningen var alldeles svart, och den 13 Juni, då instrumentet undertecknades, hade »renarne spridt sig på den mellersta och södra delen af byn och fortsatte afbetningen derstädes. Å potatisåkrarna, de som först blifvit satta, hade renarne uppsparkat den satta potatisen, så att folk måste ut för att ånyo iordningställa dem». — »Ingen lapp hade under denna tid synts till för att taga vård om renarne».Enligt syneinstrument af den 27 Juni, undertecknadt af samma synemän, uppskattades den genom renarne förorsakade minskningen i årets höskörd å byn Ljusnedals Bruksvallar till 22,014 kilogram hö, hvilket efter 7 öre pr kilogram utgör 1,540 kr. 98 öre, och den totala förlusten till 1,648 kr. 98 öre.

Dessa äro de faktiska, på syner grundade upplysningar, som föreligga. Någon annan jordegare än Ljusnedals bruksegare har i detta fattiga landskap icke haft råd att bekosta sådana syner på sin mark. Men Kongl. Maj:ts Befallningshafvande har i ett underdånigt utlåtande af den 11 sistlidne April försäkrat, att »Ljusnedals bruksegare är ej heller den, som har mest skäl att beklaga sig, ty *vida större* ohägn af renar förekommer i åtskilliga af Storsjö och Hede sockens byar, och de otama renarne ströfva 6 à 7 mil nedom Ljusnedals egor och upptaga dervid hela landskapets bredd norr om Ljusneelf».

Vi hafva ofvan sett, hvilka oerhörda förluster egaren af Ljusnedals bruk är underkastad. Nu kommer Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och vitsordar, att de fattiga bönderna få göra ändå större förluster. Man kan deraf bedöma, hur illa det är sörjdt för eganderättens helgd i Sveriges fattigaste landskap, och undrar man då vidare öfver, att den utarmade bonden, som ser sin egendom sköflad af främmande inkräktare, icke drager i betänkande att möta våld med våld.

Lagen af 1886 bjuder, att lapparne skola *under sommaren* hålla sig inom sina lappskattefjell, men i dess ställe hafva de slagit sig ned *för hela året* på de bofastes egor.

Om de härmed i samband stående förhållanden yttrade kronolänsmannen i Tännäs distrikt J. A. Linguti en den 9 September sistlidet år till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande afgifven rapport följande:

»Uti tidningen Aftonbladet för den 23 sistlidne Augusti finnes intagen en artikel, hvari uppgifves att nidingsdåd mot lapparne i Herjeådalen skulle höra till ordningen för dagen, utan att kronobetjeningen vidtoge någon åtgärd, åtminstone icke till lapparnes skydd, utan snarare tvärt om. Nidingsdåden skulle bestå uti »tjufskytte» i stor utsträckning å renar samt utpressning af oskäliga skadeersättningar för skador, som af renar förorsakats å bofastes egor.

Enär artikelförfattaren synbarligen icke haft tillfälle att närmare sätta sig in uti det förhållande, han velat skildra, utan endast antecknat hvad de ene parterna anfört utan att höra de andre parterne och artikeln till följd deraf är vilseledande, isynnerhet derutinnan att författaren söker göra troligt, att kronobetjeningen icke velat fullgöra sin pligt, då omständigheter förekommit som berättigat och påkallat hennes ingripande; anser jag mig böra till Konungens Befallningshafvande härmed vördsamt inberätta förhållandet så som jag under min tjenstgöring uppfattat detsamma och så som jag tror saken i verkligheten gestaltar sig.

Det är tyvärr en sorglig sanning, att renar blifvit olofligen nedskjutna i synnerhet inom Ljusnedals bruks område,

icke endast under innevarande, utan äfven under de två eller tre näst föregående åren. Till en början dödades endast några få stycken, men har antalet olofligen dödade renar sedermera hvarje år ökats, så att under innevarande år ett ganska betydligt antal renar lära blifvit på ofvannämnda sätt dödade.

Gerningsmannen har dock aldrig, såvidt jag har mig bekant, tillegnat sig något af de dödade djuren, hvaraftorde framgå, att djurens nedskjutande icke heller skett i sådant syfte; hvadan man näppeligen icke heller kan kalla det »tjufskytte» i detta ords vanliga bemärkelse. Ifrågavarande våldsåtgärder kunna enligt mitt förmenande icke rubriceras annorlunda än som skadegörelse å annans egendom, ett lagbrott, som enligt 19 kap. 20 § gällande strafflag *icke ens på angifvelse kan åtalas* af allmänna åklagaren utan endast af *målsegande*Då nu härtill kommer, att icke ens någon målsegande finnes, ity att ingen, så vidt jag har mig bekant, vill vidgå, det han är egare till något eller några af de skjutna djuren, så torde vara klart, *att kronobetjeningen icke hittills kunnat ingripa.*.

Lapparne, flere tillsammans, isynnerhet då de träffa personer, hos hvilka de tro sig kunna väcka medlidande, kunna visserligen beklaga sig öfver att renarne blifva nedskjutna, men hittills har icke någon velat vidgå, det han särskildt varit egare till något af de skjutna djuren. Orsaken härtill är tydligen ingen annan än de många rättegångar, angående skadeersättningsanspråk, som föregått ifrågavarande våldsåtgärder och som årligen förnyas af de bofaste mot lapparne, men som icke medfört annat resultat, än att deraf tydligen blifvit visadt, att *det är faktiskt omöjligt för de bofaste att med laga åtgärder vinna någon rättelse gent emot lapparne.* Nästan hela året, men isynnerhet under våren och hösten har man dagligen tillfälle se, huru hundratals för att icke säga tusentals renar ströfva fritt omkring å de bofastes egor och hvar och en, som vill vara opartisk, måste inse, att en sådan massa gräsätande djur under sådant förhållande ovilkorligen måste göra skada, på våren genom att afäta gräset allt efter som det spirar upp, och på hösten genom att utsparka och förstöra det uppstackade höet; hvartill kommerden skada renarne lära göra på ungskog, om hvilket förhållande jag dock icke för egen del har något omdöme. Detta oaktadt förneka lapparne enständigt, icke endast att skador förorsakas genom renar, utan jemväl att de äro egare till de renar, som ströfva omkring på de bofastes egor, och det är icke möjligt för de bofaste att bevisa motsatsen, emedan ingen annan än lappen sjelf kan på afstånd urskilja renmärket.

Uti de omnämnda rättegångarne hafva jemförelsevis stora penningebelopp uppoffrats för inkallande af ett stort antal långväga vittnen, hvilka ock intygat att de åsett huru stora massor af renar ströfvat omkring på kärandenas mark och der föröfvat stor skada, men då vittnena icke kunnat uppgifva egaren till renarne, ha naturligtvis deras vittnesmål varit utan betydelse.

Ehuru, såsom ofvan blifvit påvisadt, kronobetjeningen ännu icke haft befogenhet att ingripa och föröfvaren af de mot lapparne vidtagna våldsamheterna icke blifvit upptäckt, torde man dock vid sammanställandet af de förhållanden, under hvilka våldsåtgärderna vidtagits, kunna komma till en riktig uppfattning om såväl gerningsmannen som motivet för handlingen och man måste äfven, enligt min uppfattning, komma till det resultat, att lapparne sjelfva framkallat de mot dem föröfvade våldsamheterna.

Det kan naturligtvis sällan om än någonsin påvisas en fullt giltig anledning för begåendet af en lagstridig handling, lika litet som en sådan handling kan med fog försvaras; men det vore åtminstone mindre underligt om ett sådant ihärdigt trots mot all rättvisa, som det lapparne härvidlag visa, framkallade olagliga åtgärder äfven från andra sidan.

Orsaken till detta lapparnes trots är, att de dertill

uppeggas af en del godt folk, som dels icke förstår saken utan uppfattar det som den oskvldigaste sak i verlden, att en »fattig» lapp låter sina 2,000 renar förstöra den skörd, hvarmed bonden skall föda sina kreatur; dels har ett särskildt intresse af att ställa sig in hos lappen. Så lefver många af den lösa befolkningen nästan uteslutande på handel med lapparne, och man kan vara förvissad om att priset på de renar, som säljas, i betydlig mån rättar sig efter de mer eller mindre angenäma ord köparen har att i förening med annan traktering säga .lappen. Vidare är en stor del af den jordegande befolkningen egare till ett betydligt antal renar, som mot en rent af löjligt ringa

ersättning vårdas eller kanske rättare sagdt vanvårdas af lapparne, och det är klart att dessa renegande bönder icke hafva någon synnerlig anledning att beklaga sig ötver lapparnes vårdslöshet, ej heller att tillhålla dem att bättre vakta renarne; dock finnes det renegande bönder, som så göra, men som ock derigenom komma i misskredit hos lapparne och således ha att vänta sig en mindre afkastning af sina renar.

Lappen är, med ett ord, bortskämd och bortfjäsad af dels egennyttiga dels känslosamma menniskor, som anse det orättvist, att lappen icke kan uppe på fjellet och i sin kåta njuta af samma bekvämligheter, som finnas att tillgå i civilisationens brännpunkt.

En följd af att så mänga hafva intresse af att lappen låter renarne ströfva omkring fritt utan väktare är ock, att man får de mest olika uppgifter om den skada de göra.

Om man, såsom Aftonbladets korrespondent, vänder sig till den »mest ansedde» bland Ljungdalens bönder, hvilken eger liera renar än mången lapp och som genomhandel med lappar samlat den förmögenhet, hvarigenom han blifvit den mest ansedde, får man höra, att renarne icke göra någon skada, utan i vissa fall tvärt om befordra växtligheten; men vänder man sig till någon af de fattigare och mindre ansedda bönderna, hvilken icke eger några renar, får man höra, att han ganska ofta fått slagta eller sälja kreatur endast derför, att det foder, som han beräknat blifva tillräckligt för hans kreatursuppsättning, till en del blifvit förstördt af renar. Af samma orsak förefaller det ock den, som ej haft tillfälle att närmare taga reda på förhållandet, som om det skulle vara endast några få personer (s. k. lappfiender), som klaga öfver renarnes skadegörelse. Så är dock alldeles icke fallet. Alla, som ega mark, gränsande intill lappområdet, och som icke tillika äro renegare, klaga öfver lidna skador.

Deremot finnes alldeles icke några »lappfiender», såsom korrespondenten påstår, tvärt om tror jag alla äro ense derom, att renskötseln vore för orten synnerligen gagnande, endast lapparne ordentligt vaktade sina renar, så att dessa icke genom lapparnes vårdslöshet och försummelse inkomma på de bofastes egor och der göra skada. Lapparne invända, att det är omöjligt hålla tillräcklig vård om renarne. I hvad mån detta är fallet, är jag icke kompetent att afgöra; men jag har härom talat med flere renegande bönder, som hafva tjuguårig erfarenhet i denna fråga, och som i egenskap af renegare icke kunna misstänkas att i onödan framhålla lapparnes försumlighet, hvilka påstått, att lapparne inom Storsjö fjell, om hvilka nu är fråga, i högsta grad vårdslösa sina renar, till bevis hvarför de framhållit lapparne inom Tännäs fjell, hvilka vakta sina renar så att dessa, såsom allmänt kändt är, sällan förorsaka någon nämnvärd skada.Orsaken, hvarför en del lappar vårda sina renar sämre, lär vara icke endast kostnaden för underhåll af vallhjon, utan äfven den omständigheten, att renen icke uppnår samma storlek i ett mera tamt tillstånd, som då han fullkomligt fritt får ströfva omkring. Derför valla en del lappar endast mjölkkorna, men låta renoxarne och ungdjuren löpa som de vilja.

Ett missförhållande, som måhända icke angår den nu berörda frågan, men som är en följd af lapparnes uraktlåtenhet att hålla tillräcklig vård om sina renar, och som jag derför vågar här omnämna, är att, ehuru flere af lapparne, i anseende till det antal renar de hafva i sin vård, både kunde och borde hålla flere tjenare än de verkligen göra, det för ett stort antal icke renegande lappar (s. k. fattiglappar) är omöjligt att erhålla sysselsättning i fjellen, hvarför de nödgas skaffa sitt uppehälle medelst betlande nere på bygden, hvarjemte antalet af allmänna fattigvården underhållna lappar årligen ökas.

Såsom ofvan blifvit nämnt, har, åtminstone under de sju år jag tjenstgjort härstädes, ingen af de många rättegångarne mellan bofaste och lappar ledt till åläggande för de senare att betala några skadeersättningar, hvadan det måste bero på missuppfattning, att Aftonbladets korrespondent upplyser, att lapparne inom Herjeådalen utarmas genom skadeersättningar, som ådömts dem efter »kostsamma processer».

En del af de personer, som tillfogas skada genom renar, men också endast en del, hafva visserligen under de trenne senare åren efter uppdebitering af Lappfogden erhållit någon ersättning, men denna ersättning torde näppeligen hafva varit utarmande för lapparne, då den, såvidt jag har mig bekant, utbetalts på grund affrivillig öfverenskommelse och alldeles icke kunnat uttagas exekutivt, hvarför ock många lära hafva uraktlåtit att betala hvad som på dem uppdebiterats.

Ehuru den åberopade tidningsartikeln, såsom jag här ofvan sökt påvisa, ensidigt och i vissa afseenden oriktigt framstält förhållandena mellan de bofaste och lapparne, äro de dock i verkligheten ingalunda mindre beklagansvärda.

Svårigheterna hafva, såsom korrespondenten säger, antagit en förtviflad karaktär, och det torde vara tydligt att särskilda åtgärder måste af vederbörande myndigheter vidtagas för att afhjelpa dessa svårigheter för båda parterna.

Det tillkommer måhända icke mig att afgifva förslag till hvad som bör göras, hvartill jag heller icke är kompetent, men jag förmodar, att, derest ej andra åtgärder vidtagas, det åtminstone borde tillsättas ett tillräckligt antal polismän, hvilkas åliggande vore att noga observera hvad som skedde i fjellen.

Om ej dessa polismän kunna helt och hållet förhindra, att olagligheter af ifrågavarande slag begås, borde de dock kunna åberopas som vittnen å båda sidor, såväl af den bofaste som lappen, hvarigenom det kunde blifva möjligt för den förfördelade att vid domstol vinna rättelse, hvilket nu icke är möjligt.

En sådan extra polisbevakning anser jag blifva så mycket mera nödvändig, som man har allt skäl att befara det äfven verkligt tjufskytte framdeles kommer att föröfvas.

Nu då vissa personer äro skäligen misstänkta för att hafva nedskjutit renar, ehuru icke i afsigt att stjäla, är det naturligtvis ett gynnsamt tillfälle äfven för andra- 63 -

att nedskjuta och stjäla renar. Tännäs Länsmanskontor den 9 September 1890.

y. A. Ling.»

Om nedskjutningen af renar yttrar Kongl. Maj:ts Befallningshafvande uti sitt underdåniga utlåtande den 11 sistlidne April: »Nedskjutning af renar kan ske under olika omständigheter, och deraf beror ordningsmaktens ställning till den lagstridiga handlingen. Det vanliga s. k. tjufskyttet, hvilket sker i afsigt att tillgodogöra sig det skjutna djurets värde, förekommer, fastän icke i någon synnerligt stor skala, och är denna handling likstäld med stöld och således föremål för allmänt åtal. Den slags renskjutning, hvarom nu egentligen är fråga, sker deremot icke i afsigt att bereda sig nytta af det skjutna djuret, utan för att freda sina egor och genom skrämsel förmå de öfriga djuren att draga bort och lapparne, till undvikande af förlust, att taga vård om sin hjord. Sådan skadegörelse kan i enlighet med 17 § i lagen 0111 renbete den 4 Juni 1886 försonas med skadans ersättande och böter till högst 40 kronor, och må enligt 26 § samma lag icke åtalas af allmän åklagare, derest ej målseganden angifvit saken till åtal. Icke heller finnes i strafflagen någon bestämmelse som gifver allmän åklagare vidsträcktare befogenhet i fall sådant som detta. Sedan det blef mig bekant, att renskjutning börjat systematiskt bedrifvas denna vinter på det bruksegaren Farup tillhöriga Ljusnedals bruks egor, så blef så väl polisen på platsen upp-märksamgjord på att, i hvad på honom kunde ankomma, hjelpa lapparne att åstadkomma bevisning mot skyttarne, äfvensom det stälts till länsman Lings förfogande penningmedel af anslaget till extra polisändamål för att vidtaga spaningar i afsigt att öfverbevisa förbrytarne.»Äfven Kongl. Maj:ts Befallningshafvande synes alltså anse, att ifrågavande nedskjutning icke är något brott, derest icke någon målsegande anmäler sig. Och att så verkligen är förhållandet, torde ej kunna bestridas, ty då de nedskjutna renarne visat sig icke hafva några egare, måste de ju betraktas som *vildrenar,* och för sådana lärer väl hvarje jordegare vara fullt berättigad att skydda sin egendom. Det väcker någon förvåning, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ändock och *ehuru hittintills ingen särskild lapp framträdt som egare af fälda renar* talar om »förbrytarne», då han sjelf nyss förut framhållit, att de icke kunna behandlas såsom förbrytare, derest ingen målsegande finnes. Men Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ställer till sina länsmäns förfogande penningmedel för att »vidtaga spaningar i afsigt att öfverbevisa». Man kunde stanna i tvekan om hvad som härmed menas, men längre fram i samma underdåniga utlåtande talas om, att »det är större anledning till framgång om länsmannen klokt använder de penningmedel han eger disponera». — —

Härmed bör jemföras hvad *domhafvanden i Herjeådalen* yttrat om renskjutningen, och hvilket vi här ofvan å sidd. 37 och 38 citerat.

***

Innan vi afsluta dessa anteckningar till utredning af den med hvarje dag allt mera brännande frågan om förhållandet mellan lapparne och de bofaste i Herjeådalen, skola vi göra några erinringar om det sätt, hvarpå vi anse, att frågan bör lösas.

Vi hafva flerestädes haft tillfälle framhålla det förstörande inflytande, bofastes renegarskap haft på lappförhållandena.I »Jemtlands Allehanda» för den 22 April 1891 läses härom följande:

»Bland renegarne finner man alla sorters folk, både inom och utom Herjeådalen boende. Största antalet utgöres af bönder och jordegare i närheten af lapparnes fjell, landthandlande och en och annan herreman.

Jag drar icke i betänkande att påstå, det man bland dessa menniskor finner lappens svåraste fiender; fiender långt farligare än gråben, de der under åratal vetat att tillnarra sig lappens värdefullaste egendom.

Icke så att jag skulle vilja påstå, att bland dem icke finnas hederliga och aktningsvärda menniskor, vare det långt ifrån mig! Men likafullt har man att här söka dem, som så småningom och på ett samvetslöst sätt vetat att intill bara benen utplundra fjellens söner och döttrar och detta midt under det de mot lappen uppträdt på ett förekommande och välvilligt samt gästfritt sätt för att desto bättre lyckas afkläda honom.

Dessa lappens 'vänner' äro nu egare till lappens renar. Huru det tillgått är ingen hemlighet bland lappar och renegare. Vare det nog sagdt, att bränvin och kort hafva spelat en framstående rol.

I samma mån som lappen blef utplundrad, renhjorden blef fåtalig, och lappen så småningom blef vallare för en annans renhjord, blef han mera försumlig i hjordens vård; renarne fingo så småningom förvildas, slutligen var han icke mera herre öfver samma hjord, hvilken han, medan den ensamt tillhörde honom, kunde med lätthet valla.

Medan lappen flitigt vallade sina renar, var vänskapen till närgränsande jordegare god, och skedde en eller annan gång en skada å dennes starrslåtter, var lappenoftast den, som derom underrättade slåtteregaren, och en mindre skadeersättning erlades. Sedan lappen blef vallare, blef förhållandet helt annorlunda; renarne förvildades, böndernas slåtter uppsparkades och söndertrampades, starrgolfven sparkades och förorenades; den hoplagda renlafven uppåts och utsparkades.

Och när jordegaren beklagade sig, var lappen alltid tillreds att förklara sig oskyldig, *hans* renar hade icke förorsakat skadan, och det kunde ju mången gång vara sant, att lappen-vallaren icke egde renarne; de tillhörde bofasta renegare, hvilka, när ersättningsanspråken framställdes hos dem, alltid kastade skulden på lappen, som var den, som bar ansvar för hjorden, midt under det renegaren lät lappen förstå, att han gerna kunde föra renarne dit, hvarest rikaste betet var att finna, äfven om en och annan jordegare derpå blefve lidande.»

Kongl. Maj:ts Befallningshafvande har i denna punkt af lappfrågan framstält ett synnerligen beaktansvärdt förslag. Uti sitt ofta åberopade underdåniga utlåtande af den 11 sistlidne April yttrar nämnda myndighet: »Det vore ingen orättvisa mot nuvarande bofaste renegare i detta län om det föreskrefves, att de inom 5 år (en renoxe bör aldrig lefva öfver denna ålder) skola hafva gjort sig af med sina renar, och att för framtiden endast lappar finge tillgodogöra sig de rättigheter, lagen tillägger renskötseln. För lappen vore det en stor fördel att komma ifrån nu rådande affärsgemenskap med bofaste, ty detta kompaniskap slutar ofta med lappens ruin».

För vår del tveka vi ej att i fråga härom till fullo instämma med Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, och vi hålla före, att förbud i sådant hänseende är den första åtgärd, som bör vidtagas.Om ett förslag, hvilket lärer vunnit mycken sympati hos lappallmogen, yttrar Kongl. Maj:ts Befallningshafvande uti femårsberättelsen för perioden 1881—1885: »Från Föllinge ingå framställningar, som understödjas af lappfogden och presten, att tillfälle måtte beredas de många lappar, som icke få arbete med renskötsel, att som nybyggare få slå sig ned och uppodla dertill lämpliga trakter inom renbetesfjellen, men då en sådan kolonisering af fjellen skulle gå i alldeles motsatt riktning och delvis motarbeta de åtgärder, Eders Kongl. Maj:t torde hafva för afsigt att vidtaga för renskötselns befrämjande, så har jag på dessa framställningar icke kunnat fästa något afseende».

För vår del hålla vi före, att en sådan kolonisering af fjellen skulle — hvilka afsigter Kongl. Maj:t i öfrigt må hafva med lapparne och renskötseln — vara till stort gagn och för lapparne öppna dörren till en framtid, som de, enligt vårt förmenande, eljest icke ega. Endast så vidt lappen öfvergår till fast bebyggare återstår för honom en framtid. Och derför bör staten — om den vill hans väl — tillse att tillfälle för honom förefinnes att erhålla fasta bostäder. Och att ett stort antal lappar med fördel öfvergått från sitt nomadiserande lif till att blifva bofaste, derpå finnes ett stort antal exempel. *G. von Düben* anför, att den jordbrukande befolkning, som nu finnes uti Lappland, har uppkommit dels genom inflyttningar från kustlandet och dels derigenom att lappar blifvit nybyggare. Arjepluogs och Jokkmokks jordbrukare härstamma nästan alla från lappar; de som bo i södra delen af Gellivare socken hafva samma ursprung. De s. k. *skogslapparnes* lif, till skillnad från *fjellapparnes,* utvisar också, att en dylik öfvergång från nomadlifvet hvarken är omöjlig att åstadkomma eller oförenlig med lappens natur. Skogslapparne göra ejvidsträckta vandringar, utan vistas på bestämdt område, på sitt s. k. lappskatteland, å hvilket de, för att trygga sin besittningsrätt, ej sällan insynat torplägenheter, hvilka visserligen icke äro mycket upparbetade, men dock tillräckliga att underhålla deras kor och getter. Skogslapparne äro, enligt hvad flere författare — särskildt *P. LæstadiusPetrus Læstadius,* Journal för tjenstgöring såsom missionär i Lappmarken. Stockholm 1831 och 1838. — anse, de hvilka stå på den högsta kulturgraden och äro de bästa af alla lappar.G. von Düben: Om Lappland och Lapparne sid. 39 o. följ.

Genom ofvanangifna åtgärder skulle helt naturligt renstocken betydligt minskas och i mån deraf de nu befintliga renbetesfjellen blifva mera tillfyllestgörande. Men då ett århundrade till dess torde åtgå och staten under tiden måste sörja för lapparnes bergning samt förhållandena nu en gång blifvit sådana de äro, bör utan tvifvel staten genom inköp af lämpliga områden bereda naturliga och fasta gränser för renbetesfjellen samt derigenom uppdraga en demarkationslinie, nedanför hvilken renar icke få förekomma.

Häremot kan invändas, att detta vore att hämma odlingens framsteg och att kasta den tillbaka från de områden, der den redan vunnit insteg. Denna invändning kunde vara riktig, om man ej kunde och borde intill en viss kulturgräns ofvanom nämnda demarkationslinie åter försälja odlingslägenheter, ehuru med bestämdt angifvande af det servitut, som i följd af lapparnes renbetesrätt under de nya förhållandena skulle komma att hvila på jorden. Derigenom komme ingen enskilds rätt att trädas för nära.Enligt Kongl. brefvet den 29 November 1839, jemfördt med Kongl. brefvet den 3 December 1740, och den 29 November 1743, är införsel och försäljning af bränvin till lappmarkerna förbjudet vid vite af 33 rdr 16 sk. banco och den olofligen införda eller försålda varans konfiskation. Genom Kongl. brefvet den 15 December 1848 gäller sagda förbud äfven konjak, rumm och arrak.

Uti sin femårsberättelse för perioden 1881—1885 yttrar Kongl. Majts Befallningshafvande: »En lappens fiende, som gör honom mesta skadan, är smaken för bränvin. För att komma åt bränvin besöker han bygden, för bränvin försummar han sina angelägenheter, för bränvin säljer han sina renar, och under ruset kan han narras till nästan hvad som helst. Ett gammalt och vanligt sätt att göra affärer med lappen var att samvetslösa personer begåfvo sig till fjellen vid tiden för nedslagtningen och, rikligen utrustade med bränvin, berusade lapparne och sedan uppgjorde affären med dem».

Den slutsats, till hvilken man i detta hänsende måste omedelbart komma, är att ortens myndigheter böra hålla skärpt kontroll å bränvins införande till lappmarkerna, och att rent förbud bör utfärdas för bofaste att jemväl utanför lappområdet bringa lappar spirituosa.

Uti 13 § af 1886 års lag stadgas, att »äro inom en trakt de för lapparne afsatta land så belägna, att de renar, som söka bete å dessa land, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten, och äro omständigheterna i öfrigt sådana, att skada, som af renar göres å angränsande, den bofasta befolkningen tillhöriga egor, icke kan antagas hafva blifvit förorsakade af renar, tillhörande andra lappar än dem, som uppehålla sig å dessa land, kan traktenförklaras skola utgöra ett *skadeersättningsområde,* inom hvilket de lappar, som der med sina renar uppehålla sig, skola i de fall nedan sägs vara underkastade *gemensam* ansvarighet för skada, som af renarne tillskyndas den bofasta befolkningens egendom. Konungen bestämmer, hvilka trakter skola förklaras utgöra särskilda skadeersättningsområden, och fastställer gränserna för ett hvart af dem».

Denna § har ännu icke tillämpats i Herjeådalen, och man må med skäl fråga *hvarför.* I tid och med eftertryck använd, skulle den måhända hafva hållit förödelsen derstädes inom måttliga gränser. Då vi nu förnimma, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande nyligen inkommit till regeringen med ett förslag om dess tillämpning, förmoda vi, att det är mycket för sent, för att kunna uträtta något väsentligt.

Lag,

angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige;

gifven Stockholms slott den 4 Juni 1886.

Vi OSCAE, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung,

göre veterligt: det Vi, med Riksdagen, funnit godt förordna som följer:

I §•

Lapparne äro berättigade att, under iakttagande af de i denna lag meddelade föreskrifter, uppehålla sig med sina renar icke allenast inom Norrbottens och Vesterbotten läns lappmarker och å de för dem inom Jemtlands län afsatta land, utan äfven å de trakter i öfrigt, hvilka de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. På enskildes egor, belägna utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom de delar af dessa lappmarker, som vid redan förrättad eller framdeles skeende afvittring förklarats tjenlige för odling, må dock Lapparne utan vederbörande jordegares eller brukares samtycke uppehålla sig endast under Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader, der ej sådana egor vid afvittringen bibehållits jemväl såsom renbetesland, eller ovanliga väderleksförhållanden utgöra hinder för flyttningen. Öfverträdelse af hvad sålunda stadgats straffes med böter till belopp första gången af högst fyratio kronor och annan gång af högst dubbelt.

I Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt å de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land ega Lapparne att till eget behof utan betalning använda skogen. Å sådana områden i nämnda lappmarker, som ej för Lapparne bibehållas, må de icke för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel taga växande träd annorlunda än efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lemnas dem af vederbörande skogsbetjent; dock ega Lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit ololligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel utan anvisning eller utsyning taga äfven växande träd.A de trakter utom Norrbottens och Vesterbottens lans lappmarker samt de i Jemllands län för Lapparne afsatta land, der Lapparne enligt I i ega uppehålla sig med sina renar, må Lapparne taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt, för tillfälliga behof, å utmark växande löfträd. Der skogen tillhör staten, erlägges härför ingen betalning. Ej heller erlägges betalning för torra träd och vindfallen samt en och videbuskar i enskild man tillhörig skog. För växande löfträd, som Lapparne taga ur sådan skog, skall deremot, der egaren det pàfordrar, gifvas en billig ersättning, som i brist af åsämjande bestämmes af tre gode män, af hvilka hvardera parten utser en och dessa tillkalla den tredje. Tredskas endera parten att utse god man, eller kunna de utsedde ej enas om valet af den tredje, ege Konungens Befallningshafvande att på begäran god man i stället utse. Emot gode männens beslut må talan ej föras.

3 §•

Lapp, som tager mera virke än till hans eget behof erfordras, eller som öfverträder det i 2 § gifna förbud att utan anvisning eller utsyning taga växande träd, straffes med böter högst fyratio kronor, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar.

Virke, som Lapparne vid deras vislen lagligen användt till kåtor, stängsel eller annat varaktigt bruk, ma ej af jordegaren utan Lapparnes samtycke bortföras eller göras för dem obrukbart. Jordegare, som häremot bryter, straffes, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar, med böter högst fyratio kronor.

4 §•

Lapparne må icke förmenas att flytta med sina renar emellan de för dem afsatta land; vare dock skyldige att vid flyttning öfver enskild mark taga väg, der minsta skada förorsakas; och ege Konungens Befallningshafvande att, der tvist uppstår, bestämma hvar flyttningsväg må tagas.

Genom rödjning eller uppodling af jord eller uppförande af hägnader må Lapparne ej beröfvas sådana gamla renvägar, som fortfarande äro för dem behöfliga.

5 §•

De för lapparne afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som genom afvittring eller annan åtgärd för Lapparne särskildt bibehållas, skola delas i lappbyar. Inom lappby må ej andra Lappar sommartiden uppehålla sig med sina renar än de, hvilka sjelfva erhållit rätt dertill, eller hvilkas förfäder tillhört lappbyn eller egt rätt att vistas inom dess område.

Konungens Befallningshafvande åligger att, efter det de Lappar, hvilkas rätt är i fråga, blifvit hörda, verkställa indelningen i lappbyar. Konungens Befallningshafvande ege ock, der så nödigt finnes, att,efter det Lapparne blifvit hörda, förena två eller flera lappbyar till en lappby eller fördela en lappby i två eller flera.

6 §•

Vill Lapp erhålla rätt att med sina renar Hytta till annan lappby, ingifve ansökan derom jemte uppgift om antalet af sina renar till Konungens Befallningshafvande i det län, der lappbyn är belägen, foge ock vid ansökningen afklipp af renmärke, som är åsätt de renar, med hvilka han vill inflytta. Öfver ansökningen låte Konungens Befallningshafvande inför häradsrätten höra lapparne i denna by, in-fordre ock från kronobetjeningen samt, der särskild uppsyningsman finnes tillsatt för upprätthållande af ordning inom lappväsendet, från denne fullständig utredning, huru vida utrymmet i lappbyn medgifver inflyttningen. Finnes utrymme och pröfvas inflyttningen lämpligen kunna ske, meddele Konungens Befallningshafvande sökanden rätt att inflytta; skolande Konungens Befallninghafvande, der Lapp, hvilken sålunda erhållit rätt till inflyttning, förut tillhört lappbyn inom annat län, underrätta Konungens Befallningshafvande i detta län om det beslut, hvarigenom inflyttningen blifvit beviljad.

7 §•

Finner Konungens Befallningshafvande, att inom en lappby flera Lappar ega rätt att vistas med sina renar, än lägenhet finnes, så att trängsel derigenom uppstår eller skada å kringliggande trakter förorsakas, ege Konungens Befallningshafvande, efter det Lapparne så väl i denna lappby som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit inför häradsrätt hörda och erforderlig utredning i öfrigt blifvit åstadkommen på sätt i 6 § sägs, hänvisa det öfverskjutande antalet till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske. Skall på grund af bristande utrymme någon hänvisas till annan lappby, ege den Lapp förträdesrätt att qvarstanna, hvilken uteslutande eller hufvudsakligen har egna eller andra Lappars renar under sin vård, framför den Lapp, hvilkens renhjord uteslutande eller till hufvudsaklig del tillhör bofaste; och ega af de Lappar, som uteslutande eller till hufvudsaklig del hafva egna eller andra Lappars renar under sin vård, de företrädesrätt att qvarstanna, som sjelfve eller hvilkas förfader längst tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar.

Hänvisas Lapp att med de renar, som äro under hans vård, flytta till annan lappby, förelägge Konungens Befallningshafvande honom vid vite att inom viss tid hafva verkstält flyttningen. Tredskas Lapp att fullgöra hvad honom sålunda blifvit ålagdt, ege Konungens Befallningshafvande fälla honom till vitet samt förelägga honom ny tid och förhöjdt vite.

Ilar Lapp, hvilken blifvit till vite fäld, då vitet skall uttagas, under sin vard renar tillhörande annan, må jemväl dessa renar lagas i mät för vitets gäldande, så framt Lappen fortfarande vistas inomden lappby, hvarifrån han skolat afflytta eller, derest han flyttat till annan lappby, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vard, när vitet honom förelades.

ö S-

Varder å trakt, der Lappar, som flytta emellan Sverige och Norge, uppehålla sig med sina renar, antalet renar vintertiden större, än trakten väl kan emottaga, och blifver förty enligt förordningen den 6 Juni 1883 rörände de Lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, af Konungen bestämdt, att distriktsindelning i sidan trakt eller anmälningsskyldighet för norska Lappar, som dit inflytta, bör ega rum, skall hvad i nämnda förordning i sådant hänseende stadgas tillämpas äfven på svenska Lappar i den utsträckning Konungen förordnar.

9 §•

Uti hvarje lappby skola Lapparne inför länsmannen inom sig välja en ordningsman.

Ordningsmannen åligger:

1:0) att förskaffa sig kännedom om de till byn hörande Lappars uppehållsställen under de särskilda årstiderna samt att, i händelse det skulle visa sig, att andra än de Lappar, som tillhöra byn, inom dess område föra renar på bete, detta anmäla hos länsmannen eller ock hos uppsyningsmannen, der sådan finnes;

2:0) att tillhålla Lapparne att noga bevaka sina renar, samt att söka utreda, genom hvilkens eller hvilkas renar angifven skada å bofastes egor blifvit förorsakad;

3:0) att söka befordra god ordning inom lappbyn och för länsmannen eller uppsyningsmannen anmäla, när något deremot stridande förekommer, samt att i öfrigt lemna länsmannen och uppsyningsmannen erforderligt biträde;

4:0) att för allmän åklagare eller uppsyningsman anmäla förseelser mot lagen angående renmärken;

5:0) att vid uppkommande tvister, så väl emellan Lapparne och de bofaste som emellan Lapparne inbördes, söka bilägga desamma;

6:0) att inställa sig vid häradsrätt, när de till lappbyn hörande Lappar skola inför rätten höras i ärenden, som röra dem gemensamt; samt att likaledes närvara vid de mantalsskrifningar, uppbördsstämmor eller andra allmänna sammanträden, som hållas med Lapparne, och, när så erfordras, dervid uppgifva antalet renar, som beta inom lappbyns område, och dessas egare, äfvensom särskildt antalet af de skötningsrenar hvar och en Lapp har under sin vård.

Ordningsmannen utses för en tid af sex år, med rätt för den utsedde att efter två år eller ock dessförinnan vid laga förfall från befattningen afgå. Konungens Befallningshafvande ega att, när så skäligt pröfvas, fore tjenstgöringstidens utgång ordningsman entlediga.

Till Konungens Befallningshafvande skall länsman ofördröjligeninsända uppgift pl de Lappars namn och vanligaste uppehållsställen, som inom de till hans distrikt hörande lappbyar blifvit till ordningsmän utsedde; och låte Konungens Befallningshafvande i länskungörelserna derom meddela underrättelse.

10 §.

1. Förorsaka Lapparnes renar i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker under tiden från och med den i Juni till den i September eller i annan trakt från och med den i Maj till den i Oktober skada & växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslåtter, hvilka antingen äro inhägnade eller, ulan att vara inhägnade, år efter annat varit till höfångst brukade och dertill brukas, samt genom hässjor, diken, rödjning eller på annat sätt tydligen framträda såsom utängsslåtter, skall skadan ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan skett.

2. Sker sådan skada genom Lapparnes renar å annan tid än här ofvan sägs, skall skadan ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renames bevakning varit dertill vållande.

3. Sker genom Lapparnes renar skada å annan utmark än utängsslåtter, hvarom här ofvan sägs, och egde ej Lapparne att, när skadan skedde, å den utmark uppehålla sig med sina renar, vare lag som i 2 mom. sägs.

11 §

Der inom Norrbottens och: Vesterbottens läns lappmarker eller inom den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod, slaget och bergadt hö å äng eller utängsslåtter, hvarom i 10 'i sägs, icke förvaras i lador utan i stackar eller hässjor, vare ej egaren berättigad till ersättning för skada, som derå förorsakats af renar, så framt ej antingen stacken eller hässjan varit försedd med sådant stängsel, som af Konungen blifvit förordnadt, eller skadan tillkommit med uppsåt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning.

12 §.

Lapp, hvilken uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid bevakningen af sina renar vållat att renarne gjort skada, som enligt hvad i 1 o och 11 II stadgas skall ersättas, böle derjemte för hvarje gång högst fyralio kronor, der ej förlikning träffats om skadans ersättande. För gäldande af de böter, som sålunda kunna ådömas renvaktare, ansvare den Lapp, genom hvars renar skadan åstadkommits.

'3 §•

Äro inom en trakt de för Lapparne afsatta land så belägna, att de renar, som söka bete å dessa land, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten,— 76 —

och äro omständigheterna i öfrigt sådana, att skada, som af renar göres å angränsande, den bofasta befolkningen tillhöriga egor, icke kan antagas hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra Lappar än dem, som uppehålla sig å dessa land, kan trakten förklaras skola utgöra ett skadeersättningsområde, inom hvilket de Lappar, som der med sina renar uppehålla sig, skola i de fall nedan sägs vara underkastade gemensam ansvarighet för skada, som af renarne tillskyndas den bofasta befolkningens egendom. Konungen bestämmer, hvilka trakter skola förklaras utgöra särskilda skadeersättningsområden, och fastställer gränserna för ett hvart af dem.

Sker inom skadeersättningsområde i Norrbottens eller Vesterbotten läns lappmarker, under Juni, Juli och Augusti månader, eller inom Jemtlands län under tiden från och med den i Maj till den i Oktober skada å egor af den beskaffenhet, hvarom i 10 § sägs, och kan ej utrönas genom hvilkens eller hvilkas renar den blifvit förorsakad, åligger ersättningsskyldigheten de Lappar, hvilka uppehålla sig med sina renar å de land, som äro belägna inom skadeersättningsområdet, och varde ersättningsbeloppet jemte syne- och rättegångskostnader dem emellan fördelade i förhållande till det antal renar, hvarmed en hvar af dem tillhörer området. Om vid den tid, skadan skedde, renar tillhörande andra än de Lappar, som ega rätt att vistas å landen, der uppehöllo sig, skola äfven dessa Lappar i förhållande till antalet af sådana renar i ersättningen deltaga. Visar Lapp, förr än förlikning träfiats eller dom i målet gifvits, att skadan ej blifvit föröfvad af hans renar, vare han från deltagande i ersättningen fri.

Lapp, som uppehåller sig med sina renar å land, beläget inom skadeersättningsområde, skall för ordningsmannen uppgifva antalet af de renar, han har under sin vård, och dessas egare. Öfverstiger renantalet med en femtedel eller mera det af honom uppgifna, böte högst fyratio kronor.

14 §•

Fordrar någon ersättning för skada, som af renar förorsakats, och är det ostridigt, af hvilken skadan bör gäldas, varde, der den som skadan lidit det äskar, frågan efter syn och uppskattning pröfvad af tre ojäfvige skiljemän, bland hvilka en utses af hvardera parten och de sålunda utsedde tillkalla den tredje. Tredskas den, mot hvilken anspråket väckes, att utse skiljeman eller kunna de utsedde ej om valet af den tredje sig förena, ege Konungens Befallningshafvande att på ansökan af den, som anspråket väckt, om valet förordna. Varder till ersättning dömdt, skall den ersättningsskyldige ock förpligtas att gälda kostnaden för syneförrättningen. Sättes ersättningen ej högre än den ersättningsskyldige före synen bjudit, gälde den, som anspråket väckt, synekostnaden.

Hvad de fleste skiljemännen säga skall, änskönt någondera parten vill söka domaren, gå i verkställighet, der ej domaren eller öfverexekutor annorlunda förordnar.— 77 —

Vill ilen, som lordrar ersättning, hellre genast lita domstol än skiljemän till, stånde det honom öppet.

15 §•

Lappar, hvilka efter hvad i 13 § sägs blifvit till ansvarighet för inträffad skada dömde eller ingått förlikning om erläggande af ersättning, som icke öfverstiger det belopp, hvartill skadan blifvit vid syn värderad, med tillagd godtgörelse för synekostnader, vare oförhindrade att, i händelse kännedom sedermera erhålles, att skadan är föröfvad af renar tillhörande nägon annan, eller att andra lappar vid den tid, dä skadan skedde, haft renar inom skadeersättningsområdet och sålunda böra deltaga i ersättningen, väcka talan om godtgörelse för hvad de erlagt eller för den del deraf, som på andra Lappar belöper. Sådan talan må dock ej anhängiggöras senare än ett år efter det laga kraft egande utslag fallit eller förlikning träffats angående skadeersättningens utgifvande.

16 §.

Hälla flere Lappar sina renar tillsammans i en hjord och sker skada af renar, som höra till hjorden, vare, der ej utrönas kan, genom hvilkens renar skadan blifvit föröfvad, desse Lappar pligtige att i förhållande till det antal renar, en hvar af dem har i hjorden, ersätta skadan jemte syne- och rättegångskostnader.

17 §•

Den, som olofligen fäller eller misshandlar Lapparnes renar, skall, utom full ersättning för skadan, böta högst fyratio kronor, så framt icke förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar. Lag samma vare, om någon med uppsåt eller af groft vållande förorsakar att renarne genom skrämskott, af hundar eller på annat otillbörligt sätt ofredas på tillåtna uppehållsställen, eller söker att dem derifrån fördrifva.

Ofredas ren på tillåtet uppehållsställe af hund, skall skada, som derigenom tillfogas renen, af hundens egare till fullo ersättas, äfven om skadan icke förorsakats genom någons uppsåt eller vållande.

Varder renhjord, som betar å tillåtet uppehållsställe, skingrad af hund, och förorsaka renarne derigenom skada, den skada skall af hundens egare ersättas.

Hund, som har till vana att döda renar eller ock upprepade gånger jagat renar äfven på tillåtet uppehållsställe, skall af egaren, efter föreskrift af polismyndigheten, dödas, och åligger det polismyndigheten att, der egaren sådant underlåter, genast låta döda hunden.

18 §.

När i denna lag talas om Lapparnes renar, förslås dermed icke allenast deras egna utan ock andras renar, hvilka äro under deras vard.Bofaste, hvika lemnat renar till vård åt Lappar, hafva i fråga om dessa renar enahanda förpligtelser enligt denna lag, som Lappar, hvilkas renar äro under annans vård.

19 §

Der underhåll af renar å något visst område pröfvas för den jordbrukande befolkningen vara i synnerlig mån betungande, kan Konungen förordna, att det område ej vidare må till sådant ändamål begagnas, mot det att erforderlig betesmark anvisas Lapparne på annan landssträcka, som dertill finnes tjenlig.

20 §.

Der för samfärdselns uppehållande pröfvas nödigt, eger Konungens Befallningshafvande förordna, att vissa områden vid färdväg ej må begagnas till annat bete för renar än det, som ifrågakommer under flyttning eller annan färd å vägen, så ock att viss trakt omkring kyrka, tingsstad eller marknadsplats ej må användas till annat bete för renar än för deras korrenar, som besöka sådan plats. Öfverträdelse af sådant förordnande straffes med böter, första gången högst fyratio kronor och annan gång högst dubbelt.

21 §.

Lapparne äro berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å de för dem afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som för dem bibehållas, utan äfven å

annan utmark inom dessa lappmarker under den tid de e;,a att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

22 §.

Ej må bete eller slåtter å de för lapparne afsatta land af dem upplåtas till bofaste. Sker sådan upplåtelse, vare den ogild. Varder bete eller slåtter å något för lapparne afsatt land al dem ej användt, och finnes upplåtelse af sådant bete eller sådan slåtter tills vidare kunna ske utan intrång eller skada för Lapparne, ege Konungens Befallning-hafvande att mot lega upplåta betet eller slåttern, intill dess behof deraf åter för Lapparne uppstår. Medel, som härigenom inflyta, skola enligt de bestämmelser, som gifvas af Konungen, till förmån för Lapparne användas.

Rätt till jagt och fiske å de tör Lapparne afsatta land må ej af dem till annan upplåtas. Finnes upplåtelse af rätt till jagt eller fiske å dylikt land kunna ske utan skada för Lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att, sedan de Lappar, hvilka ega rätt att med sina renar å landet uppehålla sig, blifvit hörde i ärendet, tills vidare tillåta annan att emot afgift å landet jemte dessa Lappar utöfva jagt eller ltske; och gälle om användandet af medel, som härigenom inflyta, hvad ofvan i fråga 0111 lega för bete eller slåtter linnes stadgadt.23 §•

Har kronopark, belägen utom de trakter, hvarom i i § sägs, blifvit af Konungen förklarad tjenlig till renbetesland, ankommer på Konungen att bestämma det omfång, hvari bete och skogsfång, jagt och llske få af lapparne der utöfvas. t

24 §

Pröfvar Konungen nödigt, att jord, som tillhör enskild, skall begagnas antingen för det i 19 § omförmälda ändamål, eller för att bereda Lapparne vid de för detn afsatta land tillgång till skogsmark eller bete eller till vägar öfver inegor mellan landen, eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar, vare egaren pligtig att afstå jorden mot ersättning, som, der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas, bestämmes enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof.

25 §•

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. I händelse af bristande tillgång förvandlas böterna enligt allmän strafflag.

26 §.

Den i 3 § omförmälda förseelser, hvilka endast förnärma enskild persons rätt, så ock de förseelser, om hvilka i 1 7 § handlas, må ej åtalas af allmän åklagare, der ej målseganden dem till sådant åtal angifvit. Annan förseelse mot denna lag må ej, der den endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas af annan än målseganden.

Denna lag träder i kraft den 1 Januari 1SS7 utom hvad angår Jemtlands lär, der lagen träder i kraft den I Januari 1S89; dock att §§ [9, 23 och 24 må jemväl i fråga om Jemtlands län från och med förstnämnde dag vinna tillämpning.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifva och med Vårt Kongl, sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 4 Juni 1886.

OSCAR.

l. s.)

N11.s von Steyern.STOCKHOLM 1891,

G. WALFRID WILHELMSSONS BOKTRYCKERI.